

Thomas Merton

2x

over Geestelijke begeleiding

Drs. M.G. Altena (Rinie)

Opleiding Geestelijke Begeleiding
Titus Brandsma Instituut
Januari 2007

Desolation¹

For the servant of God
Consolation is the place of danger
Where he may be deluted
(accepting only what he sees,
experiences, or knows)
But desolation is his home
For in desolation he is seized by God
And entirely taken over into God.
In darkness, in emptiness,
In loss, en death of self.
Then the self is only ashes. Not even ashes!

Verlatenheid

Voor de dienaar van God
Is troost een gevaarlijk oord
Dat kan hem misleiden
(Omdat hij dan slechts aanvaardt wat hij ziet,
voelt of kent)
Maar troosteloosheid is zijn thuis
Want in de troosteloosheid wordt hij gegrepen door God
En volledig overgenomen in God
In de duisternis, in de leegte,
In het verlies, in de dood van het zelf.
Dan is het zelf slechts as. Zelfs minder dan as!

¹ Uit: Thomas Merton, *Raids On The Unspeakable*, Burns & Oats, London, 1977, pag 114. Vertaling Dirk Doms; in Contactblad Mertonvrienden, 16^e Jaargang, 2002 nr 1, pag 19. Het gedicht was weer een vertaling van de moslim mysticus Ibn Abbad van Ronda (1332-1390)

Voorwoord

Hoe sluit je een dergelijke fantastische opleiding af als de opleiding tot Geestelijk Begeleider aan het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen? Ik had vanaf het begin het plan om het over Thomas Merton te doen. In het bijzonder zijn visie op de betekenis van de wanhoop in de geestelijke begeleiding. Dit naar aanleiding van een vertaling van een Sufi-gedicht² van zijn hand dat ik ontdekte op een conferentie over Merton aan de Bellarmine University in Louisville/Kentucky in 2001. Ik heb de eerste ontwerpen nog in de kast liggen. Maar het werd een project van een omvang waarvan ik de gevolgen niet meer overzag

Ik heb er vervolgens voor gekozen om mijn afstuderen uit twee scripties te laten bestaan. De éne werd een vrucht van mijn stage bij het retraitecentrum De Spil; een verhandeling over de retraite en alles wat daar mee samenhangt. De andere toch iets over Thomas Merton; een vertaling en studie van twee artikelen over de geestelijke begeleiding.

Vind ik deze scripties nu een waardige vorm van afsluiting geworden van mijn opleiding? Ja en nee.

Ja, omdat ik met evenveel plezier aan deze werkstukken heb gewerkt als aan de rest van de opleiding.

Nee, omdat ik de kern van wat ik heb geleerd niet heb kunnen weergeven. Zelfs in twee scripties kan ik dat niet. Het is zoiets als uitleggen waar vriendschap en trouw vandaan komt. Geen idee maar het is er... Hoe leg ik het Geheim uit wat van 'al wat is' de oorsprong doel en zin is? Onbegonnen werk dus. En toch ook wel weer een beetje ja omdat de slotzin van het tweede artikel van Merton nu al maandenlang met me meezingt.. Maar ja, die ga ik niet verklappen..

Ja, omdat in beide scripties iets wordt weergegeven van wat mijn verlangen is in de geestelijke begeleiding. Waar het mij om gaat; welke schat in de akker ik aan het licht wil laten komen. De schat die verborgen aanwezig is in elk moment, op elke plaats, voor ieder mens. Een begeleider zijn van het schatgraven...; in retraites, in gesprekken en ontmoetingen.

Dit is ook de plaats om mijn opleiders te bedanken. Ik kan Hein Blommestijn en Frits Mertens inmiddels uittekenen. Het meest is mij de diep verzonken houding van Hein bijgebleven als we aan het praten waren n.a.v. een casus of een sleutelthema. Beide ben ik dankbaar dat ik drie jaar lang van ze heb mogen leren. Uiteraard wil ik hier ook Kees Waaijman, het hoofd van de opleiding, bedanken voor zijn inspirerende colleges en literatuurstudiedagen.

Maar bovenal draag ik deze scriptie en de opleiding op aan mijn trouwste kameraad en minnares en gelukkig ook nog eens mijn vrouw Gerda die mij hierin zeer nadrukkelijk gestimuleerd heeft en de ruimte gegeven. Zij was en blijft een Godsgeschenk... En daarmee zit ik gelijk midden in het thema van deze scriptie. Want de 'cel' en woestijnervaringen horen daar ook bij.....

Woongroep Haiku; januari '07

² Mystieke stroming binnen de Islam

Inhoudsopgave	4
Inleiding	5
Deel 1: Een model voor geestelijke begeleiding	6
Deel 2: Thomas Merton over geestelijke begeleiding: 1959	9
2 A. Toelichting bij het artikel en de vertaling	9
2 B. Thomas Merton: Geestelijke begeleiding	11
2 C. Het 'impliciete' model voor geestelijke begeleiding	16
Deel 3: Thomas Merton over geestelijke begeleiding: 1967	18
3 A. Toelichting bij het artikel en de vertaling	18
3 B. Thomas Merton: De geestelijk Vader in de woestijntraditie	20
3 C. Het 'impliciete' model voor geestelijke begeleiding	27
Deel 4: Acht jaar verder: Is er sprake van verschuivingen?	30
Deel 5: Mijn positie in geestelijke begeleiding	35
Literatuurlijst	39
Bijlage A: Korte levensbeschrijving van Thomas Merton	40
Bijlage B: De uitspraken over.... op een rij	41
Losse Bijlage met de twee artikelen	
Thomas Merton: Geestelijke Begeleiding (1960)	
Thomas Merton: De Geestelijk Vader in de Woestijntraditie (1967)	

Inleiding

Deze scriptie heeft twee wortels. In de eerste plaats mijn opleiding Geestelijke Begeleiding aan het Titus Brandsma Instituut in de periode van 2003-2006. Het is bedoeld als afstudeerscriptie. In de tweede plaats mijn grote voorliefde voor de persoon en de geschriften van Thomas Merton (zie bijlage A). Een belangrijk deel van zijn leven is hij geestelijk begeleider geweest. In oktober 1955 werd hij aangesteld als novicen meester in zijn klooster. Hij was toen veertig jaar en al vier jaar de opleider van de novicen (TME³, 288 e.v.). Door de jaren heen ontwikkelde hij zich daarnaast tot geestelijk begeleider van velen; binnen en buiten het klooster.

Al vroeg wist ik dat het over het denken van Thomas Merton moest gaan. Mijn enthousiasme voor zijn werken stamt al uit 1982. Tijdens een bezoek aan een conferentie over Thomas Merton in de VS in 2001 ontdekte ik een vertaald gedicht van een Sufi meester door Thomas Merton "Desolation". De 'stellingname' in dit gedicht boeide me mateloos. De 'ontredding' als de plaats waar de omvorming zou plaatsvinden. De betekenis hiervan voor geestelijke begeleiding is vanaf dat moment zelfs meer een overtuiging dan een vraag geweest. Maar dat zou ik nog wel een keer moeten uitleggen. Dat zal ik hier dus niet gaan doen. Die uitleg vraagt veel meer energie en tijd.

In het tweede jaar van mijn opleiding gebruikte ik een artikel van Merton over geestelijke begeleiding uit een boekje uit 1960 voor een literatuurstudie⁴. Ongeveer in dezelfde tijd las ik een tweede artikel van hem over 'de geestelijk Vader in de woestijntraditie'⁵. Ik proefde al lezend een accentverschuiving die mij boeide. Ik vermoedde een tijdsverschil en ik onderzocht dit en ontdekte dat er tussen beide artikelen een tijdsverschil zit van ongeveer 8 jaar⁶. Dit was voor mij de aanleiding om dit tot thema van mijn afstudeerscriptie te maken. Dit onderzoek ben ik vervolgens gestart met de volgende projecten & onderzoeksvragen:

1. Het vertalen van de beide artikelen:
 - Thomas Merton, *Spiritual Direction & Meditation*, 1960
 - Thomas Merton, *The Spiritual Father in the Desert Tradition*, 1967
2. Beide artikelen bespreek ik vervolgens op de volgende vragen:
 - wat is zijn visie op geestelijke begeleiding; ik doe dat aan de hand van het model voor geestelijke begeleiding van Kees Waaijman in zijn boek Spiritualiteit
 - welke ontwikkeling in visie zie ik hierin tussen artikel 1 & 2
 - wat is de plaats van omvorming in de beide artikelen
3. Dit onderzoek laat ik vervolgens uitmonden in een persoonlijke stellingname over de plaats van de omvorming in de geestelijke begeleiding en een hypothetische stellingname voor verder onderzoek.

Op voorhand vermoedde ik een verschuiving in zijn focus in het eerste artikel op authenticiteit naar de focus op de 'cel' in het tweede artikel.

Om meerdere redenen heb ik in deze scriptie gekozen om te beginnen met een vertaling van de beide artikelen. In de eerste plaats heb ik ervaren dat het woord voor woord vertalen tot een veel nauwere band met de inhoud leidt. Het heeft het karakter van de eerste twee stappen van de geestelijke lezing; de lectio en meditatio (Waaijman, 698 e.v.). Een proces waarin de tekst wordt beluisterd op haar zeggings. Ik heb het vertalen dan ook als een zeer belangrijke fase in dit onderzoek gezien. In het kiezen van bepaalde formuleringen in de vertaling zit het trachten van begrijpen verwerkt. Een tweede reden is de hoop deze teksten toegankelijk te maken voor Nederlandse lezers en ze geplaatst te krijgen in het Contactblad Mertonvrienden.

Ik heb de scriptie verdeeld in vier delen. Ik begin met een korte uiteenzetting van de visie van Kees Waaijman op geestelijke begeleiding. Dit overzicht van de structuur en dynamiek van de begeleiding is mijn bril waarmee ik in deel 2 en 3 de twee artikelen ga analyseren op hun impliciete en expliciete visie op de geestelijke begeleiding. Vervolgens probeer ik in deel 4 deze twee artikelen met elkaar te vergelijken en daar conclusies aan te verbinden. In het laatste deel (5) trek ik mijn conclusies voor mijn visie en focus in de begeleiding.

Aan het werk....

³ TME = The Thomas Merton Encyclopedia

⁴ Uit: *Spiritual Direction and Meditation*

⁵ Uit : Merton & Hesychasm: *The Spiritual Father in the Desert Tradition*

⁶ Na een mail contact met de voorzitter van de ITMS, Paul Pearson

Deel 1: Een model voor geestelijke begeleiding

In dit gedeelte geef ik, aan de hand van het boek van Kees Waaijman (Spiritualiteit, 2000), een overzicht van de structuur en dynamiek van de geestelijke begeleiding. Dit 'model' heb ik nodig om de beide artikelen te kunnen bestuderen op hun impliciete en/of expliciete visie op de geestelijke begeleiding. De keuze voor deze sleutelwoorden en begrippen worden uiteraard bepaald door mijn drie jaar studie aan het Titus Brandsma Instituut. In het bijzonder uiteraard door de inbreng daarin van Kees Waaijman en mijn begeleider Hein Blommestijn. In de volgende paragrafen zet ik een aantal van de sleutelwoorden uiteen. Zij zullen mijn leesbril worden waarmee ik de beide artikelen analyseer. Ik zal zo nu en dan in de schets wel mijn eigen accenten en vereenvoudigingen aanbrengen. Het is daarmee dus wel mijn bril geworden.

a. De grondstructuur van de geestelijke begeleiding (n.a.v. Waaijman, 869 e.v.)

Op basis van zijn fenomenologisch onderzoek naar de geestelijke begeleiding zoals zij wordt geschetst in de literatuur van de verschillende spirituele tradities komt Waaijman tot een aantal 'hoofdfiguren' en hun onderlinge relaties die de situatie van de geestelijke begeleiding bepalen. Ik vereenvoudig zijn beschrijving tot de drie hoofdrolspelers en hun onderlinge relatie in de geestelijke begeleiding.

- *De goddelijke werkelijkheid.* Deze staat in de geestelijke begeleiding centraal. Boeiend is dat Waaijman deze werkelijkheid in dit hoofdstuk niet apart behandelt. Hij beschrijft deze werkelijkheid steeds vanuit haar relatie tot de begeleide en de begeleider. We hebben het hier over de godservaring, het Woord van God, de zichzelf mededelende God, Christus, de Geest; een Derde die persoonlijk aan het werk is in de mens. Het gaat hier om God, een woord voor een werkelijkheid (425 e.v.), die persoonlijk aan het werk is in het leven van ieder mens. In zijn boek geeft hij deze werkelijkheid een invulling vanuit meerdere religieuze tradities hoewel hij zijn bedding in de christelijke en mystieke traditie niet verloochend. In b. zal ik over dat gebeuren iets meer zeggen. Maar deze goddelijke werkelijkheid verhoudt zich tot de begeleider en de begeleide en staat in zijn werkzaamheid in het leven van de begeleide centraal in de geestelijke begeleiding. Over deze werkelijkheid spreken de godsdienstwetenschappen (psychologie, filosofie e.d.) en de theologische wetenschappen.
- *De begeleide.* Hier gaat het om de persoon die zich aan de geestelijke begeleiding toevertrouwt en wel om zijn verhouding tot die goddelijke werkelijkheid te verhelderen en verdiepen. Hier valt zeer veel over te zeggen; wie die persoon is, waar hij vandaan komt, hoe hij verder wil en wat zijn 'stand van zaken' is. Dit steeds vanuit het perspectief van hem en die Ander; het zoeken van God in alles. We bevinden ons hier vooral op het gebied van de psychologie, antropologie en de spirituele wetenschappen.
- *De begeleider.* Hier gaat het om de persoon die te hulp is geroepen omwille van zijn vermeende kwaliteiten op het gebied van de verheldering van die relatie met die goddelijke werkelijkheid. Hij heeft zelf ervaring met die goddelijke werkelijkheid en beschikt over de gave om bij een ander die relatie en haar dynamiek te verhelderen.

Deze drie actoren en hun onderlinge relaties zijn de 'knooppunten' van de geestelijke begeleiding. Daarnaast schenkt Waaijman ook aandacht aan de relatie tot zichzelf van de verschillende actoren; het innerlijke gesprek. Dit alles is een zeer dynamisch gebeuren wat vanuit allerlei invalshoeken verhelderd kan worden. Ons gaat het hier om de drie actoren en straks hoe Merton deze drie beschrijft in zijn artikelen.

b. De godmenselijke omvorming (423 e.v.; in het bijzonder 452 e.v.)

Een tweede essentieel thema in de geestelijke begeleiding is de godmenselijke omvorming. Dit gebeuren staat centraal in de geestelijke begeleiding. Wat gebeurt er tussen de begeleide en God; in het bijzonder *in* de begeleide vanuit dit perspectief; de geestelijke weg. We spreken dan weer over de begeleide op zich als menselijke werkelijkheid en de goddelijke werkelijkheid op zich. Maar dat hebben we al in a gezegd. Hier focussen we op het betrekking gebeuren tussen deze twee en het proces van omvorming als gevolg daarvan; de spirituele weg. Ook hier ga ik weer niet uitgebreid in op de inhoud van dit alles.

Ik ga hier wel iets dieper in op het begrippenkader dat Waaijman heeft ontwikkeld voor het omvormingsproces (452 e.v.). Dit woord omvorming heeft alles te maken met, en is nauw gerelateerd aan, woorden zoals vorming, vervorming en hervorming. Zelf krijg ik de indruk dat de omvorming meerdere woorden voor vorming in zich bergt. Waaijman stelt hier de omvormende ervaring als zodanig centraal; een gebeuren waarin alle menselijke aspecten opgenomen worden. Hij onderscheidt daarin vijf 'lagen'⁷ die ik alle vijf kort zal toelichten:

- **Omvorming in schepping**
Hier staat de menswording als scheppingsgebeuren centraal. Het menszijn en -wording wordt hierin ontdekt als een scheppingsgebeuren van God waarin men zich ook bewust wordt van de diepste bestemming: een gezegende roeping. Alle menselijke aspecten krijgen hierdoor hun zin en samenhang. Het lichaam, de rede, de wil en het menselijk handelen worden hierin geordend tot de liefde. Ik krijg hier de indruk dat Waaijman het normale menselijke vormings- en ontwikkelingsproces bedoelt.
- **Omvorming in herschepping**
Hier gaat het erom dat het bovenstaande vormingsproces kan verworden, door vervorming of misvorming, tot een liefdeloosheid. Hierin gaat men een weg ten kwade of is men zijn roeping ongehoorzaam. Je zou hier ook van vervreemding kunnen spreken. Dit wordt als een breuk in de omvormingsrelatie gezien. Dit vraagt om bekering en herstel. Deze ommekeer is echter meer dan herstel van het oude. Want het 'oude' is niet de bestemming van de mens. Hier komt dan ook m.i. de beperking van elke afzonderlijk metafoor aan het licht. Elke laag laat een perspectief zien op de godmenselijke omvorming. Bij deze laag gebruikt Waaijman het woord transformatie om het 'telos' (=einddoel) karakter te laten zien van elke metafoor voor omvorming.
- **Omvorming in gelijkvormigheid**
Alle omvorming heeft ook een beeld voor ogen van het uiteindelijke doel (telos) en dat is de gelijkvormigheid aan God die geen vorm heeft... Heel de mens wordt betrokken in deze ontvorming. Waaijman refereert daarbij aan de aandacht die de geestelijk schrijvers daarbij richten op de ontvorming van respectievelijk het verstand, de wil en het geheugen van de mens. In de Christelijk traditie spreekt men in dat verband van de gelijkvormigheid aan Christus.
- **Omvorming in liefde**
Staan in het voorafgaande vooral de zintuiglijke vermogens centraal, in de omvorming hier gaat het om het 'geestelijk niveau'. In deze omvorming in liefde bereikt de mens de hoogste staat van de weg in dit leven en dat is de liefdeseenheid van de ziel met God. De ziel wordt uit zichzelf gehaald en vindt zijn verblijf in God waarin het tenslotte in een intimiteit zich verliest in God. Het gaat hier om de mystieke vereniging. Eigenlijk bevinden we ons hier al op de grens van het huidige en het toekomstige leven.
- **Omvorming in heerlijkheid**
Deze 'laag' is omvorming die begint met de definitieve geboorte in God; de dood. Dit is een nooit eindigende dynamische omvorming in God. Hier is sprake van een volkomen liefdeswederkerigheid van kennen en gekend worden.

Uiteraard zegt Waaijman hier veel meer over maar voor ons gebruik zijn deze handvatten voldoende voor de komende analyse. Het zijn, wat mij betreft, allemaal metaforen die een poging doen om iets te verhelderen van het proces van de omvorming; de omvorming als het wezenlijke van het godmenselijke betrekkingen gebeuren. Het uiteindelijke doel in al deze omvormingen is de 'gelijkvormigheid aan God'. Al het andere zijn tussenstappen; intermediaire momenten (Scopos) op weg naar het ultieme (Telos)⁸.

c. De onderscheiding (485 e.v.)

Hier staat, in de beschrijving van de geestelijke begeleiding, de vraag naar het onderscheid tussen de doodlopende weg en de weg ten leven centraal (485).

In de eerste plaats verbindt hij *het 'verschil' zien*, het onderscheid maken, met de vijf lagen uit de omvorming. Elke laag leent zich voor onderscheiding tussen trouw en ontrouw zijn aan de door God ingezette omvorming en het einddoel daarvan. Wat is omvorming en wat is vervorming.

⁷ Zelf zou ik liever spreken van 'perspectieven op'

⁸ Een veel door Hein Blommestijn in college gebruikt onderscheid tussen wat we zelf kunnen/moeten doen op de geestelijke weg (=scopos) en dat wat God voor ogen en voor ons in petto heeft wat wij niet eens kunnen bevroeden noch bewerken (= Telos).

Een tweede belangrijk *onderscheidend* element dat hij naar voren brengt is het 'vormende midden'. Het gaat daarbij om het inzicht dat 'te veel' en 'te weinig' naar de afgrond voert. Een laatste beeld wat hij in dit verband gebruikt is het beeld van de geldwisselaar die de ware en de valse munt onderscheid. Steeds gaat het om het onderscheid van de weg en het einddoel zuiver houden. Dit wordt als een zeer belangrijke competentie van de geestelijke begeleider gezien.

d. Geestelijke begeleiding

Wat is nu tenslotte de omschrijving van Waaijman van geestelijke begeleiding. We gebruiken daarvoor weer zijn omschrijving op een wat vereenvoudigde wijze:

*Geestelijk begeleiding is een betrekking tussen twee of meer personen waarin **de begeleide** in zijn **betrokkenheid op de goddelijke werkelijkheid** centraal staat,..... dit met het oog op zijn zoektocht naar God, die gaandeweg **wegvoert uit de conditioneringen**; dit zoekproces **vergt onderscheiding**....maar in werkelijkheid is het God zelf die leiding geeft aan dit zoeken; waarin **de begeleider** zich .. als instrument .. beschikbaar stelt In termen van onderscheiding, luisteren en confrontatie.(881)*

De vetgedrukte elementen zijn in het voorafgaande toegelicht en zijn de kapstukken waarmee ik de artikelen van Thomas Merton ga lezen.

Deel 2: Thomas Merton over geestelijke begeleiding: 1959⁹

In dit deel over het eerste artikel van Merton geef ik eerst een korte toelichting op de achtergronden van het artikel en mijn ervaringen bij het vertalen (2 A). Daarna onderzoek ik het artikel regel voor regel op uitspraken over de verschillende aspecten van de geestelijke begeleiding zoals Waaijman die benoemd heeft(2B). Tenslotte geef ik een samenvatting van de accenten in de visie van Thomas Merton in dit artikel.

2 A. Toelichting bij het artikel en de vertaling

Het door mij vertaalde gedeelte komt uit het in 1960 verschenen boekje 'Spiritual Direction and Meditation'. Het is een bewerking van een in delen verschenen artikel in een tijdschrift (juli-november 1959; Dell'Isola). In mei 1951 was Thomas Merton tot 'master of scholastics' aangesteld. Dit betekende dat hij verantwoordelijk was voor het vormingsprogramma van de novicen op weg naar hun intrede in het klooster. In 1955 werd hij aangesteld tot geestelijk begeleider. Op het moment van het schrijven van zijn artikel had hij dus al een aantal jaren ervaring. In 1953 schreef hij in zijn dagboek: "soms is begeleiding een experiment in herkenning; zij herkennen soms iets nieuws in zichzelf en ik in mijzelf: want God herkent Zichzelf in ons" (Shannon 2002, 448).

Het zijn ook de jaren waarin zijn geestelijke ontwikkeling en visie een bepaalde rijpheid hebben bereikt (Shannon 1993, 161 e.v.). In de jaren daarvoor heeft hij een aantal boeken over de monastieke spiritualiteit geschreven. In de twee jaren daarna publiceert hij twee werkjes (Thoughts in Solitude en New Seeds of Contemplation) welke hij in 1967 als 'better' typeert(Merton 1989b, Appendix 2). Ik denk dus te mogen veronderstellen dat dit werkje de vrucht is van een gerijpte spiritualiteit.

De vertaling zelf heeft mij de nodige hoofdbrekens gekost aangezien ik geen ervaren vertaler ben. Maar ook omdat Thomas Merton gewend was in lange zinnen zijn gedachten te formuleren. Ik heb er meerdere malen voor gekozen deze zinnen in tweeën te knippen. Ten tweede beschikte ik niet over woordenboeken die de 'vaktermen' vertaalden. Ik heb daarbij meerdere malen moeten kiezen op basis van mijn ervaring en jarenlange studie op het gebied van spiritualiteit¹⁰. Bepaalde keuzes heb ik in de voetnoten toegelicht.

De opbouw van het artikel is aan de hand van paragrafen door Merton zelf aangegeven. Hij behandelt een vijftal vragen maar besteedt daarbij de meeste tijd aan de omschrijving van wat het wel en niet is (paragraaf 1) en aan de betekenis van zelfonthulling in de begeleiding (paragraaf 4).

1. *De betekenis en het doel van geestelijke begeleiding.*

In deze paragraaf positioneert hij de geestelijke begeleiding in de monastieke wereld en begint hij bij de woestijnvaders. Dat is dan ook de reden dat zijn omschrijving gerelateerd wordt aan een "*specifieke roeping*" en het komen tot het einddoel van die roeping: de vereniging met God (81 e.v.). Met de term 'geestelijk' bedoelt hij iets wat de hele persoon omvat en die vrij wordt gemaakt van de 'conventionele automatisen' tot liefde(110). Vervolgens gaat hij in op de rol van de geestelijk Vader en zijn taak in het onderscheiden en het geven van instructie(166 e.v.). Tevens schetst hij de teloorgang van de geestelijke begeleiding doordat zij een "systeem" van onnatuurlijke "bovennatuurlijkheid" geworden is en daarmee vernietigend gaat werken op de genade. Hij beschrijft daarbij, niet zonder humor, het resultaat van die begeleiding als '*een stoet van robotachtige "geslachtofferde zielen" die zich als misbaksel van de ene geestelijke oefening naar de andere bewegen*(205). Hij acht het zeer belangrijk om in de begeleiding in te gaan op de individualiteit, en natuurlijkheid en spontaniteit de ruimte te geven.

2. *Is begeleiding noodzakelijk?*

Hier maakt hij opnieuw het onderscheid tussen de gewone christen en de mens met een roeping. In het eerste geval plaats hij de begeleiding in de context van de biecht. Deze biecht zou '*enige geestelijke begeleiding*' moeten omvatten(236). Voor de mensen met een taak in de kerk en in het geval van een geestelijke roeping acht hij de begeleiding noodzakelijk. Het gaat hier om diepgaande vorming en '*beveiliging tegen deformatie*'(259). Tevens benadrukt hij in dat geval de scheiding tussen de biecht en de begeleiding(307 e.v.) De interventies van de begeleider moeten daarbij een 'persoonlijk' karakter hebben. Tenslotte benadrukt hij nog de verantwoordelijkheden en de noodzakelijke kwaliteiten van de begeleider.

⁹ Ik kies voor het jaartal waarin hij de eerste versie schreef van dit artikel. Deze verschilde nauwelijks van de vertaalde versie uit 1960 (TME)

¹⁰ Ik moet hier ook mijn dochter Judit noemen die de vertalingen kritisch gelezen heeft.

3. *Hoe baat te hebben bij begeleiding*

Hij benadrukt dat het geen wondermiddel is maar wel een instrument van Christus. De 'baat' ligt in ieder geval niet op het gebied van 'wensen' en/of andere geestelijke illusies. Het staat niet in dienst van het ego(393). Centraal staat de 'ontdekking' van de 'persoonlijke' boodschap van de Heer (406).

4. *Het uitspreken/openbaar maken van de bewegingen van het hart (zelfonthulling) en Begeleiding*

Dit vormt het meest uitgebreide deel van het artikel. Hier gaat hij, naar mijn indruk, in op zijn hoofdthema: de *absolute noodzaak* van zelfonthulling; de "*manifestation of conscience*" oftewel het "uitspreken van de bewegingen van het hart" zoals ik dat vertaald heb (414 e.v.). Hij koppelt dit los van de biecht. Ook staan ascetische 'problemen en oplossingen' hier niet centraal. Het loslaten van de façade en het werkelijk laten weten van wat we voelen, denken en verlangen staat hier centraal (441 e.v.). Dit vraagt van de begeleider een vriendelijke en meevoelende houding. Het diepste zelf, het mysterie van persoon zijn, staat hier centraal(466). Voor Merton heeft dit alles te maken met zijn visie op de 'wil van God' in begeleiding. Deze wordt volgens hem veel te wettisch opgevat. Centraal dient de openheid voor de aanwezigheid van God in die innerlijkheid te staan. Hij gebruikt daarbij veel het woord spontaniteit. In die spontaniteit kan een '*bijzondere en persoonlijke gift*' verborgen zijn die met ons goddelijk zelf, "Christus in ons", te maken heeft (511). Het aan het licht laten komen in de begeleiding van deze gevoelens en verlangens is van essentieel belang. Hij spreekt hierbij ook meerdere malen van 'ware eenvoud', oprechtheid, *open en transparant* (563). Alles dat daarbij te maken heeft met verhulling en ontkenning is uit den boze. De begeleider moet op zijn hoede zijn voor illusies en vrome frasen. Juist zoiets wezenlijks als het innerlijke gebed kan door "vrome nonsens" beschadigd worden (592). Niet gebed maar God is belangrijk. Dezelfde voorzichtigheid dient bij beproevingen toegepast te worden. Hij kiest voor "integreren van het hele bestaan" op een "eenvoudig, natuurlijk en gewoon niveau"(669) als het gaat om contemplatief leven. In dit gedeelte besteedt hij veel woorden aan 'dwalingen' in de begeleiding zoals de te grote nadruk op de genadegaven van het gebed en de loutering(634). Beide leiden tot een ongezonde 'subjectivering'.

5. *Bijzondere problemen*

In het laatste deel gaat hij dan nog in op zaken als onderscheiding en vermaning. Het in verwarring raken daarbij van degene die begeleid wordt, kan dan wel eens een teken zijn van wezenlijke vooruitgang (685 e.v.). Hij zegt iets over het gebruik van brieven en de gehoorzaamheid. De gehoorzaamheid wordt door hem nogal gerelativeerd en genuanceerd. Tenslotte onderscheidt hij de psychoanalyticus van de geestelijke begeleider.

Uiteraard kan ik hier niet alles samenvatten maar er worden in dit artikel zeer veel aspecten van de begeleiding behandeld. Het heeft een sterk 'beschrijvend' karakter waarbij hij zijn visie soms profileert aan de hand van verzet tegen 'uitwassen' en accenten in de geestelijke begeleiding.

2 B. Thomas Merton: Geestelijke begeleiding

Om een helder beeld te schetsen van de visie van Thomas Merton op de geestelijke begeleiding, zoals hij die in dit artikel formuleert, maak ik gebruik van het model van Kees Waaijman voor de geestelijke begeleiding.

Ik heb steeds opnieuw het artikel doorgelezen op uitspraken over de verschillende aspecten. In bijlage b heb ik alle uitspraken over een bepaald aspect op een rij gezet. Ik verwijs daarbij tussen haakjes naar de regelnummering van het desbetreffende artikel. In de delen 2B, en straks 3B, bespreek ik deze uitspraken en geef ik soms een voorbeeld daarvan. Om dus 'alle' uitspraken te lezen verwijs ik naar de bijlage. Uiteraard baseer ik mijn beantwoording van de onderstaande vragen op het geheel van het artikel maar kies uit de totale selectie van uitspraken in het artikel over dat specifieke onderwerp/aspect steeds twee tot drie uitspraken als intro.

Hier wil ik ook iets in zijn algemeenheid over zijn wijze van betogen in beide artikelen zeggen. Het ene moment spreekt hij over een zaak in termen van hoe het **niet** moet en het andere moment over hoe het vooral **wel** moet. Hij 'definieert' zijn zaken door te zeggen wat het vooral wel is en wat het vooral niet is.

- **De begeleide;** Wie is het en wat wordt er van hem of haar gevraagd?

Twee vragen wil ik helder krijgen in dit gedeelte. Op wie richt zich de geestelijke begeleiding en wat vraagt zij van die persoon.

Voor wie is de begeleiding bedoeld?

- *spirituele begeleiding is een monastiek concept (39)*
- *Een geestelijk begeleider was vooral nodig voor iemand die geroepen was God te zoeken langs een ongebruikelijke en avontuurlijke weg. (147)*

Voor Merton is geestelijke begeleiding van oorsprong een monastiek concept (39) en wordt er daarom gefocust op mensen die 'geroepen waren God te zoeken langs een ongebruikelijke weg' (147). Hij acht het niet strikt noodzakelijk voor de gewone christen(224). Voor de laatsten acht hij het alleen nodig als zij betrokken zijn bij een speciale missie, zoals medewerkers van Katholieke organisaties en bijvoorbeeld in het geval van stellen die hun huwelijk voorbereiden(224,247). Bij de gewone christen kan de biecht zo nu en dan een moment van geestelijke begeleiding kennen (237).

Voor de religieuzen acht hij het, in ieder geval in hun vormingsperiode, een noodzakelijk gegeven(250). Het gaat daarbij om de 'vereniging met God' en alles wat daarvoor aan vorming nodig is. Maar ook na de eeuwige gelofte kan de begeleiding nodig zijn (274) maar hij zegt wel dat een volwassen religieus leven ook mogelijk moet zijn zonder begeleiding(287). Hij verzet zich tegen het idee dat men zonder de goedkeuring van de begeleider geen beslissing zou mogen nemen(295).

Concluderend kan ik zeggen dat Merton in dit artikel de geestelijke begeleiding in de eerste plaats betreft op de religieus in zijn vormingsfase. En wel omdat het religieuze vormingsproces nauw luistert vanwege het 'ongebruikelijke en avontuurlijke karakter'(147). Het gaat hier dus om mensen die zich geroepen voelen om zich 'af te zonderen' om God te zoeken. Daarbuiten kan het goed en gewenst zijn maar is het niet strikt noodzakelijk.

Deze conclusie sluit aan bij de historische fase van zijn leven. In die tijd legde hij zijn visie op het monastieke leven vast in een aantal geschriften en was hij een aantal jaren werkzaam als geestelijke begeleider in zijn klooster. In die monastieke levensvorm had hij God gevonden (Shannon 1993, hoofdstuk 8 en 9).

Wat vraagt het van de begeleide?

- *Dit vraagt, van begin af aan een ontspannen, nederige houding waarin wij ons zelf loslaten en afzien van onze onbewuste pogingen om een façade overeind te houden. We moeten onze begeleider laten zien wat we werkelijk denken, wat we werkelijk voelen en wat we werkelijk verlangen; zelfs als deze dingen niet geheel eervol zijn. We moeten zo openhartig mogelijk zijn over onze motieven.(441 e.v.)*

- *De begeleider wil ons diepste zelf kennen, ons echte zelf*¹¹ (552)

Een centraal thema van zijn artikel vormt 'de onthulling van de bewegingen van het hart' (paragraaf 4) door de begeleide. Het gaat hier om het eerlijk laten zien van wat we voelen, denken en willen aan de begeleider; ook als dat niet zo mooi is (441 e.v.). Dit is nodig om vervolgens te kunnen gaan onderzoeken hoe de begeleide op deze innerlijke bewegingen moet reageren (153). Deze moet daarbij echter niet focussen op het eigen geestelijk leven (389) of via zelfreflectie op gebedsstadia (586) of op beproevingen (634). Het gaat om de onthulling en aan het licht komen van het echte, diepste zelf (552).

Tussen hem en de begeleider gaat het om een 'spontane' relatie; een ontspannen vertrouwelijke sfeer (181).

Hij spreekt meerdere malen over 'onder de gehoorzaamheid brengen' (295) en alles wat daar mee samenhangt. Eigenlijk is hij gedurende het hele artikel mild kritisch over gehoorzaamheid. Zeker daar waar de gehoorzaamheid het karakter van 'vernedering' gaat krijgen (200). Aan de ene kant vraagt hij om 'eerder leergierige volgzaamheid dan gehoorzaamheid' (733) en vertrouwen in de begeleider omdat hij een instrument in de handen van God kan zijn (363). Aan de andere kant kan men, als het niet klikt, na bezinning en overleg, veranderen van begeleider. Maar Merton vindt dat dit niet te snel moet gebeuren omdat een 'lastige begeleider' wel eens heel zinvol zou kunnen blijken te zijn (685).

In dat alles gaat het om de zoektocht naar, en het toevertrouwen aan, de 'echte Begeleider' (554), God zelf.

Wat kunnen we nu, samenvattend, zeggen over de inspanningen van de begeleide in de geestelijke begeleiding; wat vraagt dit van hem? Hij moet in de eerste plaats gericht zijn op God zelf en niet op allerlei aspecten van het religieuze leven zoals ervaringen en geestelijke oefeningen. In de tweede plaats vraagt het een radicale openhartigheid waarin hij alle innerlijke bewegingen aan de geestelijke begeleider laat zien. Elke façade is uit den boze. Zonden, wonden maar ook gaven moeten in de begeleiding aan het licht komen. Dit om onderscheid te leren maken tussen de bewegingen van binnen die uit God zijn en dat wat illusie is. Het ware uit God geboren zelf moet onthuld worden. Tenslotte vraagt dit van de begeleide een 'leergierige' gehoorzaamheid om op deze weg van omvorming te blijven.

• **De begeleider; Wie is het en wat doet hij?**

Wat zegt Merton in dit artikel over de begeleider? Bij de andere thema's komt de begeleider in wat hij moet doen (=onderscheiden) nog uitgebreid terug. Twee vragen wil ik hier beantwoorden: wie doet het en wat moet hij kunnen?

In de eerste plaats is hij er duidelijk over dat niet iedereen geestelijk begeleider kan zijn. Hij koppelt het echter niet aan hiërarchie maar aan charisma (66). Daardoor kan het een monnik (116), een gespecialiseerde priester (311), theoloog of vakgeleerde (271), een wijze priores of een novicemeester (271) zijn. 'In feite is het een gave van de Geest' zegt hij ergens (679). Hij koppelt de functie dus in de eerste plaats aan de gave van de Geest. Niet aan de hiërarchische functie. Aan de voorbeelden en uit de context blijkt wel dat het iemand moet zijn die bekend is met de monastieke roeping. Daarmee wordt de begeleider, in dit artikel, iemand die nauw verbonden is met de monastieke wereld.

Over wat deze allemaal moet kunnen zegt hij ook veel. Ik zet een paar van de eisen op een rijtje:

- *hij moet zo begeleiden dat de ander de wijze van bidden vindt die bij hem past* (214)
- *competent in het bovennatuurlijk onderscheiden* (679)
- *hij moet zijn beperkingen erkennen en bij psychische problemen kunnen verwijzen* (756)

Hij doet ook een aantal uitspraken over wat de begeleider niet moet zijn of doen:

- *miraculeuze autoriteit, die het vermogen heeft om het "juiste recept" te verstrekken* (171)
- *niet zijn 'eigen weg' onderwijzen* (214)

Het beeld dat hieruit naar voren komt is: iemand die beschikt over de gave van het onderscheiden, de ander centraal stelt, zichzelf terughoudend opstelt en zichzelf relateert. Volgens mij is hij het duidelijkst over de gave van onderscheiding maar ook over de gevaren van geestelijk ongezonde begeleiders die hun eigen frustraties en complexen in de begeleiding uitleven. De geestelijke

¹¹ Waar steeds 'echte zelf' staat zou ook 'ware zelf' vertaald kunnen worden (=real)

begeleider hoeft niet volmaakt te zijn maar moet wel goed kunnen luisteren. Er kunnen zelfs goede dingen gebeuren ondanks dat hij onhandig of zelfs arrogant opereert(703). Tenslotte moet hij over een eigen geestelijk leven beschikken. De competentie van het onderscheiden wordt uiteraard nog uitgediept in het stuk waar ik Mertons visie daarop uitwerk.

- **De omvorming;** Waar gaat het om in de begeleiding; wat is de wezenskern. Wat gebeurt er?

Hier ben ik op zoek gegaan naar wat hij als het doel van de geestelijke begeleiding ziet. Waar gaat het nu eigenlijk om? Ook hier gebruikt hij net als bij de andere thema's vaak de techniek van het zeggen wat het vooral niet is. Op zijn scherpst is hij daarbij als hij beschrijft wat het resultaat van geestelijke begeleiding vooral niet moet zijn: "een stoet van robotachtige "geslachtofferde zielen" die zich als misbaksels van de ene geestelijke oefening naar de ander bewegen(205). Maar waar gaat het dan wel om? Ik zet eerst weer een aantal uitspraken in het artikel op een rij.

Wat is de wezenskern / einddoel van de begeleiding volgens Merton:

- *een persoon die vrij handelt, eenvoudig, spontaan, vanuit de diepten van zijn hart, bewogen door liefde(111)*
- *om achter de façade zijn innerlijke geestelijke vrijheid aan het licht te brengen; zijn innerlijke waarheid welke de gelijkheid aan Christus in de ziel wordt genoemd(135 e.v.)*

Wat is het vooral niet:

- *elke individualiteit afsnijden en in een keurslijf persen(203)*

Het einddoel wat in dit artikel centraal staat is de **innerlijk vrije persoon**(111) die vanuit de diepten van zijn hart bewogen door liefde handelt. Deze innerlijke waarheid is de **gelijkheid aan Christus**. Hiervoor moet hij bevrijd worden van zijn **façade** waarin hij handelt vanuit oppervlakkige automatismen en conformisme(135). Goede geestelijke begeleiding behoedt ook voor geestelijk(e) deformatie/misbaksels(205). Zij geeft richting aan onze geestelijke ontwikkeling. Spontaniteit en individualiteit zijn daarbij sleutelwoorden. De omvorming lijkt van het valse zelf naar het echte, goddelijke zelf te gaan. Waarbij de façade van het valse zelf een burgerlijk maar ook een vroom uiterlijk kan hebben.

Ik heb ook nog onderzocht met welke woorden hij die innerlijke/geestelijke(23x) mens in zijn gelijkheid aan Christus typeert. Woorden die hij meer dan acht keer, en vaak in combinatie, hiervoor gebruikt zijn: eenvoud(15)/ spontaan(13)/ oprecht(12)/ echt(8)/ natuurlijk(8)/ nederig(8). Woorden die hij in dat verband ook gebruikt zijn: diepste(6)/ vrijheid(5)/ liefde(5). Ik denk dat ik daarmee mijn typering van **authenticiteit** kan rechtvaardigen. Vaak verbindt hij die zijnswijze met Gods wil(9x).

- **De onderscheiding;** Hoe doe je GB? Waar focus je op in de begeleiding?

Dit is het onderwerp waar Merton de meeste aandacht aan besteedt. Paragraaf 4 draait in zijn geheel om deze vraag. Wat is kern van de geestelijke begeleiding. Wat doe je eigenlijk. Maar ook wat moet je vooral niet doen. De zorg die je steeds terughooft is de zoektocht naar authentiek innerlijk leven en welke wegen je daartoe in de begeleiding moet gaan om daarbij uit te komen. Centraal staat steeds de onderscheiding van waarachtig 'innerlijk leven'.

Wat is de focus:

- *onze vrijheid, onze liefde, onze spontane bijdrage aan het werk van God is op zichzelf het door Hem meest gewilde en meest waardevolle effect van Zijn genade(494)*
- *te ontdekken welke heilige en geestelijke verlangens in de ziel van de biechteling werkelijk een bijzondere, spontane en persoonlijke gift, welke hij alleen aan God kan geven, zouden kunnen vertegenwoordigen(498)*

Wat zijn dwaalwegen:

- *overdreven aandacht schenken aan "ons geestelijk leven"(389)*
- *een braaf iemand, vol onbewuste zelfvoldaanheid, gewapend met clichés van vrome schrijvers(570)*
- *Helaas roepen de routine en de aangemoedigde spiritualiteit in bepaalde contemplatieve gemeenschappen frustratie op en wordt elke vorm van infantiele humeurigheid verheerlijkt tot een spirituele nacht. De slachtoffers van dit soort systemen worden aangemoedigd tot masochisme en zelfmedelijden omdat dit iets te maken zou hebben met "contemplatie". In feite is dit een voorbijgaan aan de genade en in wezen een schijnspiritualiteit.(643 e.v.)*

Wat vraagt dit van de begeleider; wat doet hij

- *de ander helpen de bezieling van de genade te herkennen en te volgen*
- *geïnteresseerd zijn in ons diepste zelf, in zijn uniciteit, zijn beklagenswaardige misère en zijn adembenemende grootheid(462)*
- *De waarde van de begeleider wordt bepaald door de helderheid en eenvoud van zijn onderscheiden, zijn juiste oordeel; veel meer dan door de vermaningen die hij geeft.(676)*

Wat vraagt dit van de begeleide:

- *een normale spontane menselijke relatie; eenvoudig openstellen(181)*
- *zelfonthulling(409) / de bewegingen van het hart uitspreken(426,481)*
- *onze begeleider in contact brengen met ons echte zelf (441) laten zien wat we werkelijk denken/voelen/verlangen(445)*

Welke rode draden zijn er in dit weefsel van gedachten nu te herkennen? Mij vallen in ieder geval de volgende zaken op.

- a. De onderscheiding richt het vizier op het mysterie van het persoon zijn in zijn grootsheid en misère. Daar zit, achter een façade, het echte zelf: **"het innerlijke en eenvoudige zelf; ons goddelijke zelf, het beeld van God, "Christus in ons"(510)"**. Het gaat erom dat dat aan het licht komt. Woorden die dat 'zelf' typeren zijn: spontaan, vrij, liefde, eenvoud. Zelf zou ik hier, zoals ik al eerder heb gezegd, het woord authenticiteit willen gebruiken. Hij gebruikt dat zelf twee keer. Het gaat erom dat het **'echte eenvoudige zelf("Christus in ons")'** tevoorschijn komt in de geestelijke begeleiding.
- b. Een tweede thema daarbij is het onderscheid tussen **God zelf** als focus en alles wat daar mee samenhangt. Hij onderscheidt de focus op God zelf van de gerichtheid op zaken zoals de gaven en de beproevingen. De laatste dingen zijn bijverschijnselen, geen hoofdzaak. Het moet in het geestelijke leven om God zelf gaan(627/634).
- c. Ten derde verzet Merton zich in dit alles nadrukkelijk tegen **dwaalwegen** in de geestelijke begeleiding. Hij verwerpt een moraliserende focus op de geestelijke oefeningen en 'vroomheid'. En een al te nadrukkelijke zelfreflectie(389). Al deze zaken vindt hij dwaalwegen die tot 'geestelijke misbaksels' leiden. Zijn nadruk op deze ontsporingen doen vermoeden dat hij nogal wat slachtoffers heeft gezien van geestelijke begeleiding.
- d. Tenslotte wijst hij hier een weg naar het tevoorschijn **communiceren** van dat authentieke (geestelijk/goddelijk) leven. Dit vraagt om een oprechte openhartigheid van de begeleide en een geduldige, vriendelijke en liefdevolle geestelijk begeleider. Het gaat hier om échte communicatie. Waarbij de begeleider soms door façade gedrag heen zal prikken. De oprechte communicatie is hier het onderscheidende. Hij spreekt ergens zelfs van de meest vitale noodzaak van de **'discipline van oprechtheid en eenvoud'** in de omgang met de begeleider(563).

In dit artikel ontpopt Merton zich m.i. als een geestelijk begeleider van het werk van de geestelijke begeleiding door onderscheid te maken tussen wat bijdraagt aan het authentiek geestelijke en wat deformerend werkt. Hij wijst echter ook een begaanbare weg; die van de 'openhartigheid'. Langs die weg kunnen de begeleide en de begeleider de bewegingen van de Geest gaan onderscheiden en wat dat van de begeleide vraagt. Dit is echter niet de weg van de vervreemding van jezelf maar van het vinden van je echte zelf achter de façade van ons conventionele leven. Hij heeft daarbij een sterke voorkeur voor het gewone leven en een milde en evenwichtige benadering daarvan. Je zou bijna zeggen dat het **'gewone alledaagse' leven** voor hem meer geestkracht heeft dan het 'vrome religieuze' leven.

• **Geestelijke begeleiding; Wat is het?**

Er zijn een aantal uitspraken in dit artikel die de geestelijke begeleiding nader definiëren. Ik zal ze eerst weer kort weergeven en vervolgens een poging doen tot een algemene omschrijving te komen (zie ook weer de bijlage).

In de positieve zin doet hij de volgende uitspraken:

- *om tot het einddoel van zijn roeping te komen en tot de vereniging met God(83)*
- *geestelijke begeleiding is in werkelijkheid niets meer dan een manier van leiding waarin wij onze echte Begeleider gaan zien – de Heilige Geest, verborgen in de diepten van onze ziel.(555)*

- *de hulp bij het zo ver mogelijk reïntegreren van hun hele bestaan op een eenvoudig, natuurlijk en gewoon niveau waarop zij volledig mens kunnen zijn. Dan zal de genade zijn uitwerking op hen hebben en hen ten volle zonen van God maken. (668)*

Hij zet zich in sommige omschrijvingen af tegen bepaalde invullingen:

- *het concept redden van zijn verarming - volgens welke de begeleider alleen maar iemand is die we gebruiken voor quasi-onfeilbare oplossingen en voor morele en ascetische "gevallen"(167).*
- *dat ons verstaan geperverteerd wordt door een soort magische en pragmatische burgerlijkheid(169)*

Samenvattend zijn er een paar gedachten aan dit artikel te ontleen over de geestelijke begeleiding.

In de eerste plaats plaatst hij het in de context van roepingen; daarbij richt Merton zich het meest op de monastieke roepingen. Daarbij acht hij het in de vormingsfase, voorafgaande aan de eeuwige gelofte, als essentieel. Goede begeleiding voorkomt religieuze misvorming. Hij onderscheidt het van de biecht; hoewel een biecht wel momenten van geestelijke begeleiding kan kennen.

Vervolgens is het een begeleidingsinstrument waarin de persoon zich leert af te stemmen op innerlijke werking van de Heilige Geest waardoor het specifieke einddoel van de roeping en de vereniging met God tot stand komt. De Heilige Geest is de ware Begeleider. Dit is de kern van de omvorming. Dit is een heel persoonlijk maar ook op het hele bestaan gericht gebeuren.

Hij zet het tenslotte af tegen allerlei vormen van scheefgroei en perversering zoals: moralisme, recepten voor de ziel, valse vroomheid en teveel zelfreflectie (zie ook de andere beschrijvingen).

2 C. Het 'impliciete/expliciete' model voor geestelijke begeleiding

In dit gedeelte probeer ik het gevondene met behulp van het model van Waaijman scherper in beeld te krijgen. Op deze wijze hoop ik een omschrijving te kunnen geven van Mertons visie op geestelijke begeleiding op het moment van dit artikel (1959). Het gaat mij niet zozeer om de verschillen met het model van Waaijman.

De grondstructuur

Ik kan geen verschillen in de grondstructuur vinden. Vanuit de fenomenologische beschrijving van Waaijman hoef ik dat ook niet te verwachten. Waar wel opvallende zaken te vinden zijn is in de invulling van de verschillende actoren. Die loop ik nu dan ook langs.

> *De goddelijke werkelijkheid* Sleutelzinnen in het artikel zijn wat mij betreft:

- "innerlijke en eenvoudige zelf; ons goddelijke zelf, het beeld van God, 'Christus in ons' (510)"
- de geestelijke mens (*pneumatikos*) is iemand die zijn hele leven, in al zijn facetten en al zijn activiteiten, vergeestelijkt heeft door de actie van de Heilige Geest, of dat nu is door de sacramenten of door persoonlijke en innerlijke ingevingen.en dat door de Geest van Christus. (101 e.v.)
- God zelf (629)

In heel het artikel wisselt Merton God, Christus en de Heilige Geest af als hij het heeft over de goddelijke werkelijkheid, die centraal staat in de begeleiding. Maar die werkelijkheid die werkzaam is door de Geest wordt gevonden in het 'innerlijke eenvoudig zelf'. Daar wordt Hij zichtbaar. In het spontane dagelijkse leven. Vaak verborgen achter de façade. Voor mij opvallend in het hele artikel is dat hij die goddelijke werkelijkheid nadrukkelijk verbindt met **het echte zelf**. Daarin manifesteerde God zich. Het 'zelf' als 'epifanie'.

> *De begeleide* Hier kan ik heel kort over zijn. Het gaat in dit artikel in de eerste plaats over de mens met een specifieke roeping en de realisering daarvan. Hij zet het geheel daarmee nadrukkelijk in de monastieke setting. Het gaat daarbij dan ook nog weer vooral om de geroepene in zijn vormingsfase. Kortom; het gaat hier vooral om de monnik in zijn vormingsfase met het oog op de realisering van zijn roeping; het zoeken van God, de eenheid met God.

> *De begeleider* Hier gaat het over iemand met de 'gave' om te begeleiden. Of deze persoon opgeleid is, is niet helemaal duidelijk maar de mensen die hij noemt zijn de monnik, abdis, priester, novicemeester of theoloog. Ook hier weer vooral de setting van het klooster.

De godmenselijke omvorming

Merton zegt een paar dingen over die omvorming:

- *de geestelijke mens / Christus in ons / innerlijke zelf*; Je zou kunnen zeggen dat het hier gaat om de realisering in ons van onze ware roeping, hoe we werkelijk bedoeld zijn. Dit betekent de bevrijding van onze façade en het komen tot de vrijheid en liefde.
- *De realisering van de roeping*; Hier gaat het om de specifieke situatie van het vormingsproces van de mens in de situatie van een specifieke roeping. De kloosterlijke roepingen en het noviciaat staan hier centraal.

Heel het artikel spreekt over beiden en focust inhoudelijk op het eerste, en praktisch op het laatste. Wat het verschil is tussen beiden is niet duidelijk. Wel dat het om de omvorming in de monastieke setting gaat.

Als we de kijk van Merton op de inhoudelijke kant van de omvorming vergelijken met de vijf lagen van Waaijman vallen mij de volgende zaken op.

Omvorming in schepping. Ik krijg de indruk dat dit een zeer centraal thema vormt in dit artikel.

Het gaat om de realisering van de echte eenvoudige mens die door God in ons bedoeld is: Christus in ons. En die heeft een 'natuurlijk' karakter. Het gaat in dat alles om de realisering van de scheppingswerkelijkheid.

Omvorming in herschepping. Het woord wordt door Merton niet gebruikt maar wel het thema van de misvorming. Op twee manieren. In de eerste plaats in relatie tot de vervreemding van ons echte zelf in de façade die we opbouwen en het ons eigen maken van allerlei conventies. En in de tweede plaats besteedt hij ruime aandacht aan de religieuze misvorming als gevolg van verkeerde

accenten in de religieuze vorming. Voor het eerste moeten we met behulp van goede geestelijke begeleiding worden behoed en van het laatste moeten we worden bevrijd.

Omvorming in gelijkvormigheid. Hier sluit Merton bij aan in zijn nadruk op de realisering van "Christus in ons"; de verwerkelijking van het zoonschap van God.

Omvorming in liefde. Ook deze woorden gebruikt Merton. Het einddoel is liefde en eenheid met God.

Omvorming in heerlijkheid. Deze mystieke dimensie noemt hij volgens mij niet. Dit kan kloppen omdat hij zich richt op de vormingsfase van de monnik.

Als ik het geheel overzie dan moet ik zeggen dat de eerstgenoemde omvorming (= schepping) het meest centraal staat in dit artikel. Het herstel van de eenvoudige, echte mens die wij van oorsprong in Christus bedoeld zijn. In zijn verzet tegen de onnatuurlijke vroomheid en zijn scherpzinnig oog voor de façade van de mens en zijn niet aflatende ijver voor de realisering van de 'innerlijke mens' zie ik een 'humaan' perspectief. Het lijkt erom te gaan dat de omvorming 'gewone, echte mensen' van ons maakt. Daarmee komt voor mij het accent te liggen op de eerste laag van Waaijman. Ik kom daar bij de onderscheiding nog op terug.

De onderscheiding

Hier ligt volgens mij het tweede speerpunt van het artikel. Waar het werkelijk op aankomt in de geestelijke begeleiding. De onderscheiding van: "welke heilige en geestelijke verlangens in de ziel ... werkelijk een bijzondere, spontane en persoonlijke gift, welke hij alleen aan God kan geven"(498). Welke bewegingen uit Geest zijn en welke niet. De herkenning hiervan zoekt hij in het 'spontane', 'natuurlijke' en eenvoudige. Die zijn te vinden onder/achter de façade van conventioneel en vroom gedrag. Het opvallende voor mij daarin is dat hij ook het vrome gedrag zeer kritisch bekijkt. Het lijkt erop dat hij zegt dat hoe authentieker en persoonlijker het verlangen hoe groter de kans dat het uit God is. Op dit onderzoek focust zich de geestelijke begeleiding. Het gaat daarin om de herkenning van de werking van "Christus in ons", ons echte innerlijk. Daarbij gaat hij ook flink tekeer tegen de misvormende geestelijke begeleiding die zich focust op morele casuïstiek, geestelijke oefeningen, geestelijke gaven en problemen. Deze begeleiding creëert 'geestelijke misbaksels' en gaat voorbij aan het werkelijke doel van de begeleiding: God zelf. Daarin gaat het om het juiste evenwicht.

Geestelijke begeleiding

Als ik dit alles nu vergelijk met de omschrijving van Waaijman dan zijn de overeenkomsten groot. Alle elementen van de grondstructuur komen bij Merton terug en worden toegelicht. Ook Merton begint bij een fenomenologische beschrijving van de begeleiding vanuit de geschiedenis(57-165). Ze krijgen in dit artikel wel een specifieke invulling.

Merton plaatst hier de goddelijke werkelijkheid expliciet in het innerlijk van de persoon en kenmerkt hij die door spontaniteit, echtheid, vrijheid en het persoonlijke karakter. God werkt zichzelf in deze persoon heel persoonlijk uit. Ik zou zeggen dat hij het zoekt in de authenticiteit. De realisering van die persoonlijke roeping wordt in dit artikel wel geplaatst in de monastieke context. Daarbij ligt het accent op de vormingsfase. Ook bij Merton heeft de Geest de leiding in dit alles. Van de begeleide vraagt hij een open en oprechte communicatie met de begeleider waarbij de echte innerlijkheid centraal staat.

Hij wil met dit artikel bereiken dat het concept haar volle breedte herontdekt(167). Hij vindt, zoals ik al eerder liet zien dat veel begeleiding verkeerde accenten legt, verarmd is tot instructie en advies(154) en soms zelf een deformerende werking heeft gekregen. Hij wil dus ook hierin nadrukkelijk onderscheidend werken.

Ik wil een paar conclusies trekken over de meest in het oog lopende kenmerken van de geestelijke begeleiding in dit artikel:

- de kern is de ontwikkeling van het innerlijke zelf; Christus in ons
- deze moet gezocht worden achter de façade en schijnvroomheid in het spontane en natuurlijk zelf
- hij verzet zich fel tegen vroom- en moeilijk doenerij
- hij beperkt zich sterk tot een monastieke invulling: de specifieke roeping

Op deze wijze wordt geestelijke begeleiding bij Merton een heel 'eenvoudig' en 'natuurlijk' iets wat 'in de wandelgangen bij een praatje' kan gebeuren(778). Het luistert bij hem nauw maar het is niet pretentius. Het staat midden in het gewone leven ook omdat hij suggereert dat daar God gebeurt.

Deel 3: Thomas Merton over geestelijke begeleiding: 1967¹²

Hier ga ik op dezelfde wijze te werk als in deel 2 maar dan aan de hand van een artikel van de hand van Merton 8 jaar later. Ook eerst weer een toelichting bij de achtergrond en context en vervolgens een gedetailleerde lezing van het artikel aan de hand van het model van Waaijman. Dit alles mondt uit in een beschrijving van het impliciete en expliciete model van geestelijke begeleiding in dit artikel. Uiteraard vooronderstel ik dat dit artikel de 'actuele' stand van zaken van zijn visie hierop weergeeft.

3 A. Toelichting bij het artikel en de vertaling

Het artikel dat in dit deel centraal staat is verschenen in *Cistercian Studies* 3, 1 1968, 3-24 (Dell'Isola) Het werd later opgenomen in de bundel *Contemplation in a World of Action* (1971). Het jaar van publicatie is tevens het jaar van zijn plotselinge dood. Belangrijke publicaties die hieraan vooraf zijn gegaan zijn *Conjectures of a Guilty Bystander* (1966) en *Mystics and Zen Masters* (1967). Rond die tijd en in de jaren daarna verschijnen (naast uiteraard zijn dichtbundels) *Zen and the Birds of Appetite* (1968) en *Contemplative Prayer* (1969) (Dell'Isola). In ongeveer diezelfde jaren ('63-'68) schrijft hij meerdere artikelen over de monastieke vernieuwing (Shannon 1993, 253). Het zijn de jaren die de biograaf Shannon (1993, 178- 285) typeert als:

- (terug)keer naar de wereld
- zijn steun aan de vredesbeweging en de strijd tegen racisme
- monastieke vernieuwing
- de interreligieuze dialoog

Ook dit artikel plaats ik weer in de context van de verdieping en verbreding van zijn spirituele ontwikkeling. Het is tevens het eind van die ontwikkeling in de aardse zin. Drie van die ontwikkelingen wil ik hier heel kort toelichten.

In de eerste plaats is er zijn gegroeide belangstelling voor Zen en Boeddhisme. Vooral Zen raakt hem heel diep. Zie bijvoorbeeld de titel van het laatste deel van de bewerkte dagboeknotities in *Guilty Bystander* "Madman runs to the East" maar zie ook zijn eerder genoemde publicaties over Zen in die jaren. In zijn dagboeken refereert hij op 15 november 1957 al in de positieve zin aan Zen (Merton 1996, pag. 139). Het gaat er mij hier niet om zijn beïnvloeding door Zen aan te tonen, dat hebben anderen al voldoende gedaan. Het gaat erom dit artikel in een 'geestelijke' context te plaatsen.

In de tweede plaats wil ik zijn diepe betrokkenheid bij de monastieke vernieuwing uit de jaren vijftig en zestig noemen. Ook deze visie was door de jaren heen gerijpt en verder ontwikkeld. Daarbij speelde zijn betrokkenheid bij de vorming van de novicen een belangrijke rol. In deze visie zette hij de contemplatie in het centrum; als het werkelijke einddoel van alles (Bamberger, 63 e.v.). Deze focus op de 'zuiverheid van het hart' en het uiteindelijke doel het 'zien van God' is ook één van de klimaatsfactoren van dit artikel. Het gaat, in dit verband uiteraard, te ver te beschrijven wat Merton hierover allemaal gezegd heeft.

Deze laatste visie was het eindresultaat van de ontwikkeling van zijn visie op het monastieke leven (Cunningham, 192). Daarin spelen 'onthechting', de herontdekking van het echte zelf, de innerlijke omvorming en uiteindelijk de bewustwording van de presentie van God een centrale rol. Daarvoor ging hij terug naar de 'oorspronkelijke' bronnen van het monastieke leven; de woestijnvaders en de stichters van de cisterciënzer orde (Bamberger).

Tenslotte wil ik hier de 'terugkeer naar de wereld' van Merton zoals Shannon die in zijn biografie beschrijft noemen (Shannon, 178 e.v.). Vanaf 1958 zien we bij Merton zich een ontwikkeling voordoen waarbij hij de monnik en het klooster van een afgescheiden plek naar het centrum van de wereld verplaatst. De monnik is rond de tijd van dit artikel voor hem niet meer een afgezonderde maar 'één van de mensen' die zich heeft afgezonderd om bevrijd te worden van de illusie en God te vinden in alles en dat de mensen te vertellen. Hij beschrijft deze ontwikkeling aan de hand van een ervaring in Louisville waarin hij ontdekt dat hij één is met de mensen van buiten het klooster (Merton 1989a, 156).

Deze drie dimensies zijn belangrijke 'omgevingsfactoren' van dit artikel.

En dan nu de opbouw van het artikel.

Het heeft geen paragrafenstructuur zoals in het vorige artikel. Wel een uitgebreide lijst verwijzingen naar de bronnen die hij gebruikt heeft.

¹² Het jaar van schrijven; navraag bij Paul Pearson, directeur van het ITMS 2006

Hij opent het artikel met de opmerking dat hij *'niet tot in detail ingaat op de positie van de "Begeleider van het geweten" of "geestelijk begeleider" in de moderne Katholieke praktijk"*(5) maar *"we gaan hier liever terug naar de archetypische gestalte van de "geestelijk Vader" zoals die wordt afgeschilderd in de geschriften uit het vroege monastieke leven, oftewel het monastieke leven van Egypte, Palestina en Syrië uit de vierde en de vijfde eeuw"*(31). Dit typeert zijn hele aanpak in dit artikel. Hij wil niet spreken over de actualiteit maar zoekt naar de oervorm van de geestelijke begeleider en vindt die bij de verhalen van de woestijnvaders. Hij beschouwt hun levens als 'diepgaand en echt'. Deze verhalen hebben naar zijn mening een blijvende invloed uitgeoefend op de Christelijke spiritualiteit. Vervolgens passeren verschillende thema's uit die woestijnspiritualiteit, aan de hand van allerlei verhalen, de revue waarbij hij die verhalen steeds combineert met beschouwingen. Ik zet ze kort op een rij zonder er inhoudelijk op in te gaan:

- Eerst een schets van de 'Abba of geestelijk Vader' (39-61)
- Hij maakt duidelijk dat hij focust op de kluizenaar / heremiet (62-71)
- Het **doel** van leven in eenzaamheid / woestijn; de gelijkmoedigheid / *quies* (72- 145)
- Over de '**wil van God**' (146-187)
- De noodzaak om hierbij een geestelijk Vader te benaderen die de roeping toetst(188-239)
- De verschillende 'adviezen' van de Vaders: streng><mild (240-302)
- De bedoeling van de geadviseerde oefeningen: de bevrijding van onszelf en de zuiverheid van het hart (303-312)
- Centraal: het **blijven in** de eenzaamheid van **de cel** (313-320)
- Tussentijdse conclusie: doel van de begeleiding is het echte en onechte karakter van ons zelf gaan ontdekken (322- 340)
- Noodzaak van radicale en zuivere motieven van de monnik (341- 352)
- Toelichting op de cel als de 'vurige oven'; de strijd met de 'gedachten' (353-390)
- Opnieuw de noodzaak van een begeleider daarbij (391-403)
- Vooral ook om de eigen motieven te onderzoeken (404-421)
- En om de **nietigheid** van zichzelf te ontdekken; ootmoed (422-442)
- Over de noodzaak van openheid over het innerlijke leven aan de Vader om dwaling te voorkomen (442-482)
- Ondanks keuzevrijheid van de geestelijke begeleider moet men de confrontatie niet schuwen (483-502)
- Doel van die soms lastige gehoorzaamheid blijft de innerlijke vrijwording van de begeleide (503-522)

Vanaf hier spreekt hij nadrukkelijker over de Meester

- de **nederigheid** van de meester (523-539)
- oog voor de verscheidenheid van de leerlingen (540-550)
- samenvatting: de Vader moet 'geestelijk' zijn (551-587)
- de geestelijk Vader heeft de leerling lief niet de regels(588-601)
- het eind is nog maar het begin; het echte geestelijke leven: God (602-616)

Zoals we kunnen zien is het geen systematische verhandeling maar van verhaaltje naar een aspect van de Godzoekende en vervolgens naar de geestelijk Vader. Hij behandelt eerst uitgebreid het doel van de leerling die God zoekt en vervolgens de weg die hij niet zonder begeleider moet gaan. Daarna gaat hij uitgebreid in op de geestelijk Vader zelf en de eisen die er aan hem gesteld moeten worden. Blijkbaar acht hij dit voldoende om zijn boodschap duidelijk te maken.

Over het vertalen kan ik wederom kort zijn. Het gebrek aan structuur en zijn lange zinnen maakte het voor mij nog moeilijker dan het vorige artikel. Bij de keuze van de vertaling van sommige termen ben ik bij meerdere boeken over de woestijnvaders te rade gegaan.

3 B. Thomas Merton: De geestelijk Vader in de woestijntraditie

De werkwijze bij het onderzoek van dit artikel is weer hetzelfde geweest als in het vorige hoofdstuk. De volledige verzamelingen van uitspraken over de verschillende onderwerpen zijn weer in de bijlage B (3 B) te vinden.

- **de begeleide**; Wie is het en wat wordt er van hem of haar gevraagd?

Wat zegt Merton in dit artikel over de begeleide. Wie hij is en wat er van hem gevraagd wordt.

Wie hij is:

- *iemand die het uiteindelijke doel van zijn leven zoekt (175)*

wat moet hij vooral niet:

- *het heeft geen zin voor de monnik om zijn cel te verlaten en rond te rennen om advies te vragen als hij niet eerst bereid is zijn eigen alleen zijn onder ogen te zien in al zijn naakte werkelijkheid (325).*
- *gebrek aan onderscheidingsvermogen (diacrisis) in ongelooflijke extremiteiten terechtkwamen of hun leven compleet te gronde richtten.(458)*

Wat wordt er wel van hem gevraagd:

- *moet bereid zijn een antwoord te aanvaarden dat in velerlei opzicht erg frustrerend kan zijn (184)*
- *Ga heen en zit in je cel en je cel zal je alles onderwijzen (320)*
- *"niet-beoordelende" of "niet-bevragende" gehoorzaamheid (515)*

In de eerste plaats moeten we hier zeggen dat Merton het in dit artikel heeft over de woestijnmonniken en in het bijzonder de woestijnheremiet(62). Dit is de in eenzaamheid levende woestijnmonnik. Er waren ook woestijnmonniken die in een gemeenschap leefden (cenobieten).

Een paar inzichten kunnen we aan zijn beschrijving ontlelen.

In de eerste plaats is het iemand die gekweld werd door de **zoektocht naar de innerlijke zin van zijn eigen bestaan** (177). Deze mensen geloofden dat het antwoord op deze vraag in de woestijn en bij de daar levende 'Vaders' te vinden zou zijn. Blijkbaar hadden ze daar van gehoord en zochten ze deze mannen in hun kluizen op. Ze wilden "woord" van redding; een antwoord wat de wil van God voor hen zou duidelijk maken(204 e.v.). In dit verband gebruikt Merton vaak het woord 'roeping'. Het ging hen om de diepste innerlijke zin van hun leven te ontdekken. Door het 'woord' wat ze daar ontvingen te gehoorzamen hoopten ze dat te bereiken.

In de verhalen komt ook een duidelijk beeld naar voren wat deze zoektocht, deze weg, wel en niet vraagt van de woestijnmonnik.

Een sleutelbegrip in dit artikel is de **cel**. Daar moet de monnik blijven want **die zal hem onderwijzen**(320). In die cel komt de monnik tot zijn ware bestemming. Daar vindt de omvorming plaats(zie daar). Onder geen beding mag de monnik die cel verlaten. Alles wat hem daartoe stimuleert zijn uitvluchten. Dat vraagt nogal wat van de monnik. Ze moeten een **berouwvolle nederige houding**(182/267) hebben en een geestelijk Vader zoeken en zich aan hem verbinden om zich te laten onderwijzen. Dat laatste vraagt een **gehoorzaamheid zonder kritische geest**(515) in het geloof dat zijn 'woord' een woord van God is. Zelfs als dat frustrerend, lastig of vreemd voor hem is(184). Hij moet geloven dat dát woord hem op de juiste weg zal zetten naar het vinden van God. Hij moet daarbij niet steeds zelf de antwoorden nog eens gaan beoordelen en zelf beslissen wat hij ermee zal doen. In deze gehoorzaamheid zal hij bevrijd worden van zijn eigen wil(zie de omvorming). In deze gehoorzaamheid geeft hij zich over aan God zelf. Hij zal ook bereid moeten zijn de **prijs van die gehoorzaamheid**(185/489) te betalen. Die is hoog en pijnlijk en vraagt veel geduld. Als hij die bereidheid niet heeft zal hij door mand vallen en zal zijn 'cel' hem uitkotsen(364). In die eenzaamheid moet hij de **confrontatie met zichzelf**(345/489) aangaan en de 'naakte werkelijkheid' daarvan gaan onderkennen. Deze confrontatie is pijnlijk en vraagt moed. Hij moet de **louterende** stilte en eenzaamheid ondergaan(349).

Tenslotte moet hij zijn hele leven 'onthullen' aan zijn begeleider. Al zijn **gedachten en handelingen zal hij moeten blootgeven**(47) om onderscheid te kunnen gaan maken en te leren tussen wat uit God en wat niet uit God voortkomt.

Zijn **verlangen** naar redding en zijn geloof in deze weg zullen hem door deze weg heen moeten slepen. Maar dat vraagt geduld en **volharding** en niet schrikken voor de **confrontaties** die dat teweegbrengt. En de hulp van een **begeleider** is van essentieel belang.

- **de begeleider**; Wie is het en wat doet hij?

Ook hier staan de vragen centraal wie hij is, wat hij doet en wat er van hem gevraagd wordt. Ik zet de verschillende uitspraken die ik ben tegengekomen op een rijtje. Zoals ik al eerder heb gezegd wil hij de geestelijke begeleider/begeleiding verhelderen aan de hand van zijn 'oorspronkelijke' gestalte van de woestijnvader.

Wie is de begeleider:

- *iemand die door lange ervaring in de woestijn en in eenzaamheid de geheimen van het woestijnleven geleerd had (39)*
- *geestelijk Vader" was iemand die herkend werd als een charismaticus (41, 52, 58)*

Wat doet hij (wel & niet):

Wel:

- *anderen helpen om de hoogten van de geestelijke en mystieke volmaaktheid te bereiken (16)*
- *onverbidde streng zijn en extreem hoge eisen aan de leerling stellen om zijn roeping tot leven in eenzaamheid te beproeven en hem te helpen snelle vooruitgang te maken (486)*

Niet:

- *dat hij een meester is in het verhelderen van casus conscientiae¹³ of bijzondere gevallen en problemen die hij kan voorzien van professionele oplossingen (11)*
- *door overdreven nadruk te leggen op willekeurige en onredelijke voorschriften (506)*

Welke eisen worden er aan hem gesteld (+/-):

negatief:

- *niet handelen vanuit een geheim verlangen om hen te domineren en hen voor zijn eigen egoïstische doeleinden misbruiken. (527)*
- *hij kan ze niet doen openstaan voor de geheime werking van de Geest. Hij vertrouwt alleen maar op een uiterlijke en wettische kennis van enkel eerste beginselen, en "schenkt geen leven" doordat hij nadruk legt op niet-essentiële zaken en voortdurend de levende behoeftes van de leerling negeert; hij heeft de neiging leven te verstikken en de "Geest uit te doven (570)*

positief:

- *kan blokkades verwijderen en iemand helpen de verborgen werking van de Heilige Geest te ondergaan en de vereniging met God bereiken (20)*
- *de geestelijk Vader moet inderdaad "geestelijk" zijn in de zin van pneumatikos, een mens die geheel en al geleid en verlicht wordt door de Geest van God, iemand die zichzelf volledig heeft overgegeven aan God en die daarom geleid wordt door de liefde(551)*

Welke schets wordt er hier gegeven van de geestelijke begeleider? Ook hier volg ik weer zijn werkwijze van de positieve en negatieve typering.

Hij is in de eerste plaats de **ervaren** (39) man die de geheimen van het leven in eenzaamheid in de woestijn kende. Daarnaast gaf hij blijk van zijn door de Geest gerealiseerde gaven; zijn **leven-gevende charismata**(58). Het hoefden niet persé priesters te zijn. Maar voor alles werden zij als zodanig herkend aan de hand van hun kwaliteiten. Hun leven-gevende woorden.

Vervolgens typeert Merton hem aan de hand van zijn gedrag en kwaliteiten.

De geestelijk vader kon mensen helpen de geestelijke en mystieke volmaaktheid te bereiken. Onder zijn 'vaderlijke' hoede kreeg het **werk van de Geest in de begeleide**(20/46) de ruimte.

¹³ Onderstreept betekent 'italic'/schuin in de oorspronkelijke tekst

Dat deed hij op een nederige maar ook strenge manier. Zijn voorbeeld en zijn (ant)woorden gaven richting aan het leven van de leerlingen. Daarbij was hij veel meer dan een adviseur, probleemoplosser of onderwijzer. Hij had bij dit alles de werkelijke omvorming door de Geest op het oog en het **werkelijke einddoel God zelf** (zie daarvoor het deel over de omvorming). Zijn focus was niet allerlei ascetische voorschriften en/of regeltjes.

De woestijnvader zocht de rol van geestelijk begeleider niet zelf op maar het werd hem vaak opgedrongen door zijn leerlingen. Waarna hij deze vervolgens 'in gehoorzaamheid' aanvaardde.

De geestelijk vader beschikte daarvoor over een aantal eigenschappen die zijn rol nog verder verduidelijken.

De belangrijkste daarvan was wel de gave van de **onderscheiding**. Hij kon blokkades onderscheiden, illusies doorzien en uitdrijven, intieme gedachten onderkennen en analyseren. Hij was alleen gericht op de essentiële zaken(20). Daarbij werd zijn aanpak getypeerd door fijngevoeligheid, vriendelijkheid, zorgvuldigheid maar ook doortastendheid(24). Hij schuwde, indien nodig, de strenge aanpak niet. Hij ging daarbij zeer **persoonsgericht**(589) te werk(zie ook de onderscheiding).

Hij was voor alles een '**geestelijk**' mens(551) wat betekende dat hij geheel en al verlicht en geleid werd door de Geest van God. Zijn onvoorwaardelijke overgave aan God maakte dat hij enkel en alleen gedreven werd door de liefde voor mensen. De belangen van zijn leerlingen stonden centraal.

Deze eigenschappen onderscheidden hem van de *psychicos*, de natuurlijke mens, die gericht is op zijn eigen aanpak, zijn systemen en die alleen dat wat op hem lijkt en zijn ego streelt, liefheeft. Dit kan een geweldig obstakel zijn voor de geestelijke groei van de leerling. Hij richt zich op de uiterlijke dingen en heeft geen benul van het werkelijke einddoel. Hier staan de deugden centraal die op zich geen slechte zaak zijn maar in werkelijkheid een 'halte' zijn op de weg naar de vereniging met God. In wezen gaat de natuurlijke mens aan de werkelijke behoeften van de leerling voorbij en 'dooft hij de Geest uit'.

Je zou hier kunnen zeggen dat je aan de vruchten de boom herkent. De ware geestelijke Vader heeft een leven/geest-wekkende werking op zijn leerlingen en de leerlingen herkennen dat. De Vader is een door God gevormd mens die bijzonder gaven heeft op het gebied van de zoektocht naar de vereniging met God. Hij is een richtinggevend baken.

- **de omvorming**; Waar gaat het om in de begeleiding; wat is de wezenskern. Wat gebeurt er?

Dit, samen met de 'onderscheiding', is het thema waar Merton de meeste aandacht aan besteedt. Vandaar dat ik ook veel citaten heb verzameld die zich hierover uitspreken.

Wat is het (eind-)doel:

- *de vereniging met God (21)*
- *"gelijkmoedigheid (tranquility)", in het Grieks hesychia en in het Latijn quies. Deze rust is in wezen "contemplatief", maar het is meer dan dat: ten diepste gaat het om het volmaakte zoonschap van God; eenheid met God door volledig afstand te doen van jezelf, en om totale overgave aan het woord en de wil van God in geloof en liefde (85)*
- *Het "herstellen van de goddelijke gelijkenis", het "je overgeven aan de uiteindelijke bedoeling van God met ons", het "leven in zuivere liefde" en op die wijze vrede te vinden, wordt samengevat als "eenheid met God in de Geest", of het "ontvangen, bezitten van de Heilige Geest". (134)*
- *Deze staat van zuiverheid en rust is niet wat men de "top van volmaaktheid" zou kunnen noemen... Het is eenvoudig de laatste fase van ontwikkeling dat men kan waarnemen ... deze integriteit is niet het einddoel. Het is eigenlijk alleen maar het begin van het echte geestelijk(pneumatikos) leven. "Voorbij aan de integriteit is geheimenis wat niet omschreven kan worden." Waar God is daar is Anthony" (608 e.v.)*

Wat is het niet:

- *(niet) zoektocht naar een vooral intellectueel kennen (77)*

Wat zijn wegen daar naartoe?

- *De fuge, tace, quiesce van Arsenius werd een klassiek motto van het contemplatieve leven. De "vlucht" uit het klooster naar het leven in totale eenzaamheid in de woestijn als een kluizenaar. De "stilte" spreekt voor zich en de quies, zoals we hierboven hebben gezegd is het uiteindelijke doel van het leven in afzondering: de rust en de "zuiverheid van het hart". (97)*

- *In feite wordt de overgave van onze eigen wil, de "dood" van ons zelfzuchtig ego om in de pure liefde en vrijheid van de geest te kunnen leven, niet door onze wil gerealiseerd (dit zou een contradictio in terminis zijn) maar door de Heilige Geest (131)*
- *'Ga heen en zit in je cel en je cel zal je alles onderwijzen.'* (320)
- *in het leven in afzondering de ware innerlijke dimensies van zijn eigen zijn/bestaan het meest volledig ontdekken, een bestaan welk tegelijkertijd "echt" en "onecht" is..... De overtuiging van het eigen "zelf" als zijnde een statische, absolute en onveranderlijke realiteit ondergaat een diepgaande omvorming en verdampt in het brandend licht van een geheel nieuw en onverwacht bewustzijn.* (328)

Hoe schetst Merton, aan de hand van de woestijnvaders, het doel van de zoektocht en de geestelijke begeleiding? Daarvoor begin ik bij het **uiteindelijke doel** (Telos). Ten diepste is dat een geheimenis wat niet in woorden is uit te drukken. We hebben het hier over de vereniging met God; **het bij God zijn** (21). Het echte geestelijke en mystieke leven (16). Deze werkelijkheid is het herstel van onze goddelijke gelijkenis, het directe kennen van de Drie-eenheid, de **eenheid met God** in de Geest, het leven in zuivere liefde (117/127/134). De *integrity*, de wandel van de nieuwe mens die uit God is (311). Daar gaat alles om. De rest is voorwaarde en de weg er naar toe. Woorden die in dit artikel steeds terugkomen om de goddelijke gelijkenis; de geestelijke (15x) mens te typeren zijn: *quies* (18)/ zuiverheid (13)/ vrijheid (13)/ vrede (11)/ rust (10) / liefde (9)/ gelijkmoedigheid (9). Opvallend is dat woorden als eenvoud, spontaan en natuurlijk hier niet meer vallen.

Op 'de weg daar naar toe' zou je een aantal thema's kunnen onderscheiden die Merton ontleent aan de woestijnvaders die je als 'tussendoelen' (Scopos) zou kunnen formuleren. Ze zijn voorwaarden en/of aspecten van de voorwaardelijke toestand die het uiteindelijke 'mogelijk' maken. Ik zie de volgende zaken. In volgorde van belangrijkheid.

Het meest centrale thema dat ik in dit artikel onderscheid is de **gelijkmoedigheid**; de *quies* (85). Dit is een toestand van onbezoedeld zijn, rust, onbaatzuchtigheid, onthechting, vrijheid van het zelf en overgave aan de wil van God. De laatste twee zal ik straks nog nader toelichten. Dit is de **zuiverheid van het hart** (300). Een hart dat vrij is van allerlei verlangens, gedachten, zorgen, verstoringen en innerlijke beelden (112). Deze zuiverheid is de basis van het ware geestelijke leven. Alle woorden in de typering hangen met elkaar samen en zijn een toestand van ware innerlijke vrijheid en ruimte waarin God woont.

Twee van de genoemde aspecten hebben daarbij alles te maken met deze toestand en wil ik nader toelichten.

In de eerste plaats is dat de **vrijheid van het ego; het zelf** (122/495). Het gaat hierbij om het radicaal afstand doen van het 'illusoire ego-zelf'. Hij gebruik daarvoor zelfs termen als 'dood' en 'sterven'. Deze 'zuivering' maakt ons vrij van de wereldse zorgen en geldingsdrang van het ego. We gaan doorzien dat we 'niets' voorstellen in de zin van onze 'bedrieglijkheid'; de illusie van een niet zoveel voorstellend ego. Maar we gaan ook onze ware identiteit in God ontdekken als een ons geschonken mogelijkheid om in liefde te leven. Je zou kunnen zeggen dat ons echte zelf wordt bevrijd. Dit is tegelijkertijd een 'verschrikkelijk' (onthullend) maar ook 'kostbaar' (ontdekkend) proces.

In de tweede plaats, maar dat heeft alles te maken met het vorige, spreekt hij uitgebreid over het **'doen van de wil van God'** (124). Hij vindt het blijkbaar belangrijk om dat toe te lichten omdat het woord 'wil' voor misverstanden kan zorgen (455 e.v.). Het gaat daarin om de realisering in ons van onze ware identiteit: zoonschap van God / het herstel van de goddelijke gelijkenis. Dit vraagt om de overgave van de eigen wil aan het woord en de wil van God; de gehoorzaamheid aan God. Hier kom ik straks nog op terug. De 'eigen wil' wordt vervangen door Gods wil. Over Gods wil doen spreekt hij wel zo'n 13 keer in dit artikel; vaak in relatie tot gehoorzaamheid en het verzaken van de eigen wil.

Je zou kunnen zeggen dat de bevrijding van het ego en het doen van de wil van God de keerzijden zijn van de medaille die tezamen de zuiverheid van het hart maken. Het zijn ook beide processen die in de begeleiding om aparte aandacht vragen.

Hoe wordt dit doel nu bereikt?

Een centrale rol in de omvorming wordt aan de '**cel**' (320) toebedeeld. Dit is een eenzame plek ver weg van de mensen. Dit is de 'vurige oven' waar de zuivering/omvorming plaatsvindt. Onder geen beding mag de monnik deze plek verlaten. Hoe vroom de argumenten ook mogen klinken. Daar vindt de zuivering van het hart plaats. Daar vindt de confrontatie met het ego plaats. Daar sterft

hij aan zijn wereldse zelf dat bedacht is op het 'aanzien' van de mensen. In deze stilte en eenzaamheid vindt 'het onderricht' plaats. De ontmaskering van zijn ego-zelf door te kijken in de 'afgrond' van zijn leven met zijn ontrouw en illusoire karakter. Maar ook de ontdekking van zijn echte zelf: zijn identiteit in God.

Deze confrontatie mag hij niet 'op zijn eigen houtje' zonder **geestelijk Vader**(478) aangaan. Die zelfstandigheid zou de illusie dat hij dit 'zelf' kan, alleen maar in stand houden. Deze Vader spreekt voor hem 'het woord van God'. Deze ervaren man in deze strijd heeft hij hard nodig en is een vorm van 'voorzienigheid' van God.

Een tweede thema in dit verband vormt de 'radicale gehoorzaamheid' aan de wil van God. Dit doet hij door in de cel te blijven en te gehoorzamen aan de leiding van zijn Vader. Hij moet niet op zijn eigen inzichten vertrouwen en geen kritische distantie overeind houden. Dit laatste zou namelijk weer een overschatting zijn van het onderscheidingsvermogen van zijn ego-zelf. Deze **overgave van zijn eigen wil**(126) is naast het blijven in de cel de belangrijkste geestelijke oefening. In deze overgave leert hij op den duur de Geest van God in hem onderscheiden. Zodat hij steeds meer min of meer zelfstandig kan gaan leven in zijn cel. Hier is mij opgevallen hoe vaak hij het woord **gehoorzaamheid** o.i.d. gebruikt (13x). Waarbij hij wel onderscheid maakt in wat het doel daarvan is.

Beide zaken staan in dienst van de zuivering van het hart; het bereiken van de gelijkmoedigheid. Alle andere **oefeningen** moeten vervolgens in het licht van **dat doel** worden beoordeeld.

Hoewel dit bestaan via een 'vlucht van de mensen' tot stand komt gaat deze weg niet zonder een vorm van gemeenschap met de mensen. Dit in de vorm van dienstbetoon, het samenleven in een cel met de geestelijk Vader of andere ontmoetingen. Deze confrontatie met mensen is op zich een geestelijke oefening in nederigheid en niet oordelen over mensen. De gelijkmoedigheid in stand houden in confrontatie met anderen is een geestelijke oefening op zich. Vooral het niet oordelen en het liefdevol handelen zijn daarbij belangrijke onderwerpen.

Onder en verborgen in dit alles gaat het om de werking van de Heilige Geest. Zij heeft de leiding in dit alles en 'realiseert' de omvorming. Daarmee wordt dit proces iets van luisteren naar die verborgen leiding en werking.

Dit gebeuren vraagt om een scherpzinnig oog voor de 'trucs' van het ego in al deze processen. Daarnaast kan een verkeerd gebruik van de gehoorzaamheid door de Vader een valkuil zijn. Tenslotte kan een te grote nadruk op de voorschriften 'oefening' het werkelijke einddoel uit het oog doen verliezen. Al deze zaken vragen dus om 'onderscheiding'.

- **de onderscheiding**; Hoe doe je GB? Waar focus je op in de begeleiding?

Eerst weer de meest toepasselijke uitspraken op een rijtje.

Waar kijkt ze naar en wat doet ze

- *blokkades verwijderen en iemand helpen de verborgen werking van de Heilige Geest te ondergaan (20)*
- *elke geestelijke oefening, elke beslissing, elke verandering van de eigen levensstijl, moet beoordeeld worden in relatie tot het einddoel (299)*
- *aan de hand van de staat van vrede en rust, de helderheid van geest, liefde en zuiverheid van hart (303)*
- *waar de scheiding tussen het "Ik" (dat wat beschouwd wordt als gelijk hebbend en goed) en het "niet-Ik" (dat wat beschouwd wordt als bedreigend) ons gedrag en onze beslissingen bepaalt. (307)*
- *het werkelijke "werk van de cel" is niet een zaak van lichamelijke handelingen en rituelen maar van de innerlijke strijd met "gedachten" (dat wil ten diepste zeggen met de egocentrische verlangens en trots) (451)*
- *diacrisis te leren, het onderscheid der geesten, die deze roerselen vanaf het begin identificeert en trots, ijdelheid, illusoire of obsessieve drijfveren niet verwart met "de wil van God" en "ingevingen van de Geest" (455)*

Wat zijn de valkuilen

- *waardeloos omdat het onze illusoire en obsessieve bekommernis om ons eigen ego en zijn overwinning op het "niet-ik" aanwakkert (305)*

Wat vraagt dit van de begeleider

- *een gevoel voor echtheid (442)*

Wat vraagt dit van de begeleide

- *Dit "berouw" en het eschatologisch perspectief dat alle dingen in het licht van hun einde zette, was voldoende om iemands kijk op zichzelf en het leven volledig op zijn kop te zetten (238)*
- *als in de hel" leefde maar niet wanhoopte (357)*

Als ik het allemaal goed lees dan zie ik hier een aantal aspecten waarin de 'onderscheiding' naar voren komt. Het wordt m.i. samengevat in de zin van 'blokkades verwijderen' en 'de werking van de Heilige Geest ondergaan'. Ik zal dat toelichten.

Een belangrijk werk in de onderscheiding is gelegen in het aan het licht brengen van de intriges en maskerales van **het ego/zelf**(305). Dit is een heel belangrijk thema in dit artikel. De ontmaskering en doorprikken van de illusies van het ego. Ik zie daarin een paar elementen. Het ego laat zich kennen door zijn strijd met de anderen. Het oordeel over hen en het zich druk over hen maken.

Een tweede manifestatie van het ego is gelegen in het oppoetsen en in stand houden van het zelfbeeld met daarin het idee dat het belangrijk is. Dat kan zich manifesteren in het goed doen op het gebied van de geestelijke oefeningen of het veel waarde hechten aan het eigen oordeel en wil. Het ego maakt zich altijd 'druk' over zichzelf, eventueel in relatie tot anderen, in gedachten, gevoelens, woorden en daden.

Hij gaat hier zelfs nog een stap verder en spreekt in dit verband van het afstand doen van het zelf en overgave van de eigen wil (87&126). Met als doel de vrijwording.

In de begeleiding moet dit 'onderkend' worden. In dit proces wordt de wereld van de leerling 'op z'n kop gezet'. Wat belangrijk leek wordt niets en wat onbeduidend was wordt de kern. Vervolgens moet dat ego losgelaten worden; zelfs 'sterven'. Men moet de armoedigheid en fundamentele nietigheid van dat ego gaan doorzien. Dit is een pijnlijke en ontmaskerende confrontatie. Beelden als hel, vuur, dood en berouw passen bij dit proces. Dit is een weg van vernedering, verootmoediging. Dit is zo erg dat de leerling voortdurend de neiging heeft te gaan vluchten. De begeleider moet de leerling helpen deze loutering uit te houden en te focussen op de keerzijde van de medaille; zijn echte zelf, God zelf.

Dit is dan ook het tweede 'werk' in het verband van de onderscheiding; het gaan ontdekken van **het uit God geboren zijn**(85). Dit is de troostrijke ontdekking van Gods werk in de begeleide. Het onderscheiden van het werk van de Geest in dat alles. Dit is de vrije, uit God geboren mens die liefheeft. Deze mens is niet geobsedeerd met zichzelf maar vrij van zichzelf. Die maakt zich niet druk over zijn eigen geestelijk leven of andere zaken.

Geestelijk groei kan ook herkenbaar in de zin van minder met jezelf bezig zijn en meer met in de liefde uit God leven. Een leven dat meer geleid wordt door de Geest van God dan door het ego. Het verrassende voor mij was te ontdekken dat hij in dit artikel het woord 'zelf' niet gebruikt in relatie tot de staat van omvorming of het doel van de geestelijke weg.

Om dit alles te kunnen doen moet de geestelijk Vader alles weten van zijn leerling. Alle gedachten, gevoelens en gedragingen moeten boven tafel komen. Dat vraagt van de leerling **een radicale openheid**. Langs die weg kunnen beiden gaan ontdekken wat de stuip trekkingen van het ego zijn en waar de Geest, het zoonschap van God, God zelf zich manifesteert. Van de Vader vraagt dat een onderscheidingsvermogen tussen de geest en het ego. Zijn eigen jarenlange ervaring in dat gevecht speelt daarin een belangrijke rol. Als de begeleider zelf nog voor een groot deel gedreven wordt door zijn eigen ego is hij eerder een blokkade dan een hulp voor de geestelijke groei van de leerling.

De opdrachten van de geestelijk begeleider zijn bedoeld om dit proces nadrukkelijker en bewuster te laten plaatsvinden. Dit vraagt een fijngevoeligheid om te doorzien wat, bij wie, hoe uit zal werken. Vandaar dat de goede geestelijk begeleider een zeer **persoonlijke benadering** heeft. Een belangrijk instrument in de strijd tegen het ego is de overgave of loslating van de eigen wil van de leerling. Hierin oefent de leerling zich in het overgeven aan een werkelijkheid die groter en dieper is dan hijzelf. Tevens relateert het het 'belang' van het ego. Tenslotte moet ik ook hier weer het belang van de eenzaamheid en de cel in dit proces noemen. Het helpt de leerling de werkingen van het ego te gaan onderkennen en zich te focussen op God in hem.

- **de geestelijke begeleiding;** Wat is het?

Uiteraard zit zijn omschrijving van geestelijke begeleiding verweven in de vorige aspecten. Toch wil ik hier nog één keer opnieuw aan de hand van een paar uitspraken een paar zaken onderstrepen.

Positief omschreven

- *de archetypische gestalte van de "geestelijk Vader" (31)*
- *authentieke antwoorden komen van God en zijn een expressie van Zijn wil, aan het licht gekomen in zijn woord en als iemand dit woord ontvangt en gehoorzaamt, bezit hij vrede, quies (180)*
- *"Wat moet ik doen?" "Spreek een woord tot mij" (dat wil zeggen: "een woord van redding", dat de wil van God verkondigt en daardoor de weg naar het doel van mijn bestaan laat zien). Het antwoord op zo'n vraag is een code voor het leven in de woestijn of, als je dat mooier vindt, een "Regel" uiteengezet in drie of vier woorden die beantwoorden aan de noden van de vragensteller. (203 e.v.)*

Negatief geformuleerd

- *Is het daarom mogelijk te bedenken dat een mens een goddelijk leven leidt in overeenstemming met het Woord van God, terwijl hij zonder een gids leeft, aan zichzelf toegeeft en gehoorzamend aan zijn eigen wil? Natuurlijk niet.... (478)*

In dit artikel omschrijft Merton de geestelijke begeleiding aan de hand van zijn *archetypische* gestalte, dat wil zeggen aan de hand van zijn meest oorspronkelijke en basale oervorm: die van de woestijnvader(31). In de beschrijving van zijn werkwijze in de vaderspreuken zit de oervorm van de monastieke vorming besloten(229).

Het gaat daarin om de directe en persoonlijke hulp aan de leerling in zijn zoektocht naar God(66). De leerling heeft vragen naar het hoe en het wat en de Vader spreekt een 'woord' wat als een directe aanwijzing van God wordt gezien voor deze leerling in deze situatie. Het antwoord is voor de monnik zijn 'Regel'; welke weg hij moet gaan om God te vinden. Deze aanwijzingen hebben van de ene kant een zeer 'persoonlijk', dat wil zeggen alleen op hen in deze situatie van toepassing, maar ook een zeer universeel karakter(203). Dat laatste als gevolg van hun herkenbare karakter in de zin van dat het met vragen te maken heeft die bijna elke monnik tegenkomt op zijn weg naar God.

Het belang voor de leerling in zijn vormingsfase staat buiten kijf. Zonder die begeleiding gaat hij 'verloren'. Elke monnik heeft in ieder geval in zijn vormingsfase deze begeleiding nodig.

3 C. Het 'impliciete' model voor geestelijke begeleiding

Welke schets van de geestelijke begeleiding komt er nu uit dit artikel naar voren? Wat zijn de accenten in deze 'tekening'?

In de eerste plaats valt op dat Merton zich voor deze verhandeling helemaal verdiept heeft in de verhalen van de woestijnvaders. Dit is voor hem de oervorm. Daarmee zegt hij dat die nog steeds geldt. Dit past in het beeld van andere publicaties uit deze levensfase. Daarin baseert hij zich, voor zijn bijdrage aan de monastieke vernieuwingen, vooral op de oudere bronnen van zijn traditie. Zijn aanpak is die van 'herbronnen en hertalen' (Bamberger, 31 e.v.).

Toch zit er een addertje onder het gras. Een paar keer in het artikel gebruikt hij op sleutelmomenten woorden en begrippen die m.i. zijn ontleend aan andere bronnen. Bijvoorbeeld bij het ontmaskeren van het ego en het proces van confrontatie gebruikt hij het woord niets, nietigheid en afgrond die hij volgens mij ontleent aan andere veel 'modernere' interreligieuze bronnen. In het gebruik van het woord 'niets' herken ik zijn grote liefde voor Zen en de mystiek van de Islam (Shannon 1987, 270 e.v.). Het voert hier te ver om dat allemaal uit te leggen maar de focus en de terminologie vertonen verrassende overeenkomsten. Bij Zen kun je dan denken aan de ontmaskering van de illusie van het 'ik' en bij de Islam aan het begrip 'fana'¹⁴. In het begrip 'leegte/afgrond' (void) herken ik zijn voorliefde voor het denken van Kierkegaard. Ook het verdwijnen van het 'zelf' zou je in dat verband kunnen zien.

Een tweede relatie met Zen in dit artikel wordt door hem zelf gelegd via een verwijzing (zie noot 28). Hierin vergelijkt hij met behulp van zijn vriend en gezaghebbend monnik Leclercq de cel met het Zazen van Zen. Het heeft iets humoristisch dat hij niet verwijst naar zijn eigen publicaties. Het past wel bij hem om van de ene kant aan herbronning te doen maar via een interreligieuze dialoog het universele karakter van zijn bevindingen te accentueren. Zou de plek van deze publicatie, *Cistercian Studies*, een aanleiding kunnen zijn geweest voor een bepaalde vorm van zelfcensuur?

Uiteraard zou dit een aparte studie vragen maar mijn vermoedens zijn wel erg sterk.

Maar goed laat ik een poging doen zijn visie van dat moment kort samen te vaten aan de hand van het model van Waaijman.

De grondstructuur

Ook hier is de overeenkomst met het model van Waaijman groot. Er doen zich op dat punt geen nieuwe perspectieven voor. De invulling van de afzonderlijke elementen laat ik nu de revue passeren.

De goddelijke werkelijkheid

De goddelijke werkelijkheid; in dit artikel aangeduid met God, de Geest en de Drie-eenheid, is hier de 'werkelijke werkelijkheid'. Al het andere is illusie. Zij is de innerlijke zin van het leven. We hebben het hier over de Geest, de Liefde, die zich in de monnik uitwerkt. Dit betekent het einde van het illusoire zelf; het ego. Zelfs, zoals we gezien hebben, het afstand doen van het zelf.

De begeleide

Dat is hier de monnik, het archetype van alle roepingen, die God zoekt in de woestijn. Dat wil zeggen in de eenzaamheid van de cel. Deze zoekt zijn ware identiteit en moet op de weg daar naartoe onderscheid leren maken tussen zijn illusoire ego en zijn 'zijn' wat uit/in God is. Dit betekent van de ene kant een confronterende ontmaskering van zijn ego. Dit is een pijnlijk en berouwvol proces. Die confrontatie wordt door de cel mogelijk gemaakt. Daarnaast zal hij gaan ontdekken dat er in hem ook iets anders gaande is namelijk de realisering van de volmaaktheid; God in hem. Dit laatste is een troostvol en nederig makend gebeuren waarin de monnik ontdekt dat hij niet zijn eigen maker is en hoeft te zijn.

Op deze weg heeft hij een geestelijk Vader nodig die hem helpt te onderscheiden tussen deze twee. Daarvoor moet hij een radicale openheid betrachten naar zijn Vader. Daarnaast vraagt het van hem een radicale loslating van zijn eigen wil en overgave aan Gods bedoeling in hem. Dit laatste langs de weg van de radicale gehoorzaamheid.

De begeleider

De begeleider is een ervaren man op deze weg. Hij kent zichzelf, weet onderscheid te maken tussen het ego en de Geest en kent de waarde van de cel en gehoorzaamheid als plek van

¹⁴ Annihilation = 'vernietiging' van het ik (zie Cunningham 1992, 230)

loutering. Bovenal heeft hij oog voor het uiteindelijke doel van deze weg: de eenheid met God. Dit laatste heeft hij bij alles voor ogen. Om dit te kunnen zijn moet hij zelf de zuiverheid van hart hebben bereikt; hij moet zelf zich zeer bewust zijn van zijn ego en in zijn begeleiding daar relatief vrij van zijn.

De godmenselijke omvorming

Merton gebruikt in dit artikel een aantal fenomenen uit de verhalen van de woestijnvaders die iets te maken hebben met de godmenselijke omvorming. Ik zal ze opnieuw kort even noemen en ze dan toelichten:

- de bevrijding van het ego/zelf en alles wat daarmee samenhangt
- de zuiverheid van het hart; de rust
- de volmaaktheid / de vereniging met God / zoonschap; welke uit God is

Alle drie hebben ze alles te maken met de weg maar ze zijn niet allemaal het doel. Wat mij opvalt aan dit artikel is dat Merton een helder onderscheid maakt tussen het doel, tussendoelen en de middelen om daar te komen.

Het werkelijke einddoel is de eenheid met God; de liefde. De geestelijke en mystieke omvorming. Zelfs de veelgebruikte metafoor/ aanduiding van 'de zuiverheid van Hart' is voor hem geen einddoel. Het einddoel is 'zijn waar God is' zonder dat hij daar veel over kan zeggen. Het blijft een geheimenis. De bevrijding van het ego, het afstand doen van het zelf en de daarmee samenhangende zuiverheid van het hart zijn geen einddoel maar 'voorwaarden' om die eenheid met God te bereiken.

Het blijven in de cel, de gehoorzaamheid en de vrede met de mensen zijn geestelijke oefeningen op de weg naar die mystieke eenheid.

Omvorming in: schepping / herschepping / gelijkvormigheid / liefde / heerlijkheid

Als ik deze facetten naast de beschrijving van de omvorming zet in dit artikel dan heb ik de indruk dat hier vooral de laatste drie centraal staan. Dat zijn ook de woorden die Merton gebruikt. Hij spreekt meerdere malen over de '**gelijkenis**' aan God(127). In dat verband gebruikt hij trouwens ook het woord 'herstel'. Een opvallende ontdekking in dit artikel was voor mij dat hij voor die 'gelijkenis aan God' consequent **niet** de term 'echte zelf' of zoiets gebruikt. Hij gebruikt het woord zelf alleen in verband met het sterven van het zelf of het afstand doen van jezelf.

Een tweede centrale thema van dit artikel vormt de *quies* of de zuiverheid van het hart. Deze zuiverheid wordt langs de weg van **gehoorzaamheid** en het blijven in de cel bereikt. Dit is niet het einddoel maar wel een noodzakelijke voorwaarde op de weg van de geestelijke mens.

Een derde typering die hij daarbij gebruikt als hij het doel van de omvorming beschrijft is het woord **liefde**. Hij heeft het dan over zuivere liefde in de Geest, liefde van God en brengt dat ook in verband met de 'zuiverheid van hart. Ik permitteer me de vrijheid om het '**zijn waar God is**' te zien als de omvorming in heerlijkheid. In deze laatste kijk op omvorming is de persoon net als God zelf 'onzienlijk' geworden. Niet meer in beelden of vormen uit te drukken. De gelijkenis aan God die, om met Hein Blommestijn in een college te spreken, 'nergens op lijkt'. Onvoorstelbare liefde. Ik trek er de conclusie uit dat Merton in dit artikel sterk focust op het uiteindelijke doel van de goddelijke omvorming: 'zijn waar God is'. Die wording in God is de 'ontdekking' van het zoonschap van God.

Toch is die omvorming niet alleen een 'kostbaar' gebeuren maar ook een '**verschrikkelijk**', pijnlijk en geduld vragend proces. Hier besteedt Merton de nodige aandacht aan. Het 'ontmaskeren' van de acties van het ego en het sterven van het zelf zijn een zaak die met 'louterend vuur' worden vergeleken. Het loslaten van de 'eigen wil' en de bewustwording van de 'nietigheid' van het zelf is een 'berouwvolle' weg. Op die weg kunnen de antwoorden van de Vader lastig en onaangenaam zijn. Het ego-zelf werkt tegen en zoekt naar allerlei uitvluchten om hieraan te ontkomen. Daarmee tekent Merton de omvorming ook als een uiterst veeleisend gebeuren. Woorden als 'vuur', loutering en sterven liegen er niet om. Weet waar je aan begint als je deze weg opgaat, is het devies. Waar ik hier dus de aandacht op wil vestigen is de aandacht van Merton voor deze pijnlijke kant van de weg en de begeleiding. De cel en de gehoorzaamheid gaan niet zonder kleerscheuren. Je zou zelfs kunnen spreken van 'ontzeling' omwille van God. Om in de stijl van Freud te spreken: "*Wo Ich war, soll Gott werden*".¹⁵

¹⁵ Een adagium van Freud voor therapie was: "Wo Es war, soll Ich werden". Bij een speurtocht naar deze uitspraak op Internet via Google kwam ik erachter dat mijn 'vertaling' van Freud al een keer door Friedrich Weinreb was gedaan.

De onderscheiding

Het lijkt er op dat Merton in dit artikel de onderscheiding richt op de 'manifestaties' van het **ego-zelf** en de **werking van Gods Geest** in de monnik. Die twee bewegingen onderscheiden staat in alles centraal. En deze fenomenen kunnen aan het licht komen langs de weg van de eenzaamheid en de gehoorzaamheid. Op deze weg lijkt het alsof ze zich het meest gaan roeren en dus ook het meest zichtbaar gaan worden. Daarvoor moet de monnik wel eerlijk tegenover zichzelf en de Vader worden. Hij mag niets verhullen. Hij moet al zijn gedachten, gevoelens en daden eerlijk vertellen aan zijn Vader. Door daar samen eerlijk naar te kijken leert de leerling onderscheid maken tussen God en ego. Tussen Werkelijkheid en illusie.

Volgens mij was dat ook de kern van het 'woord ten leven' waarvoor de leerling bij de Vader kwam. Een dergelijk woord hielp hem **op de weg te blijven** waar de omvorming zou plaatsvinden; de zuiverheid van het hart te bereiken. Als het ware zo dicht mogelijk bij het louterend vuur te blijven. De Vader moest dan ook lastige antwoorden niet schuwen. Het waren antwoorden die hem hielpen **onderscheid** te maken tussen illusie en Gods werkelijkheid. Tussen **zuiverheid van hart** en verstoringen. Zodat de leerling weer kon zien wat er gebeurde en waardoor hij weer wist waar hij mee bezig was.

Geestelijke begeleiding

Het bovenstaande is voor Merton in dit artikel de oervorm van de geestelijke begeleiding bij roepingen. Het is ook hier een monastiek concept. Bedoeld voor de Godzoeker om op het begin van de weg niet te verdwalen en gericht te zijn en blijven op het ware doel van zijn leven: het 'zijn waar God is'. Het is een noodzakelijk hulpmiddel. Zonder dat is mislukking gegarandeerd. Maar een 'ongeestelijke' begeleider en een 'eigenwijze' begeleide zijn eveneens een levensgevaar op die weg.

Ook in deze schets tekent Merton, in dit geval aan de hand van de verhalen over de woestijnvaders, met behulp van negatieve en positieve 'voorbeelden' wat voor hem het wezen is van de geestelijke begeleiding. Hij keert op geen enkel moment terug naar de actualiteit maar zijn schets is in zijn innerlijke structuur zo helder dat het heel duidelijk is wat hij langs deze weg bedoelt. Inderdaad een voorbeeld van herbronning. Langs deze weg wilde Merton zijn bijdrage leveren aan de monastieke vernieuwing. Om in moderne termen te spreken wilde hij de 'core-business' blootleggen.

Samenvattend:

De **geestelijke begeleiding** in dit artikel wordt hiermee een gebeuren tussen **een leerling die God zoekt** en zijn **geestelijk Vader** die voor hem noodzakelijk is om **onderscheid** te maken tussen de **werking van het ego/zelf** en de **werkelijkheid van de Geest** in de leerling. De **cel en de gehoorzaamheid** zijn daarbij **hulpmiddelen** om de zuiverheid van hart te bereiken. Deze zuiverheid van hart is weer een voorwaarde om de **mystieke eenwording** te bereiken; **het zijn in God**.

Deel 4: Acht jaar verder: Is er sprake van verschuivingen of veranderingen?

Wat ik hier ga doen is een beetje ingewikkeld. Ik kan zeggen wat ik zie aan overeenkomsten en verschillen op het niveau van deze twee artikelen. Wat ik niet kan is uitleggen waarom deze verschuivingen hebben plaatsgevonden. Ik kan hem niet om uitleg vragen. Van de andere kant heb ik door de jaren heen veel primaire en secundaire literatuur gelezen maar het ontbreekt mij hier aan de mogelijkheden om daar een studie van te maken. Toch heb ik er wel gedachten over. In het navolgende zal ik dan ook twee dingen doen. In de eerste plaats vergelijk ik de twee artikelen aan de hand van mijn onderzoek. Daar is mijn onderzoek de onderbouwing van mijn stellingnames. Daarnaast zal ik zo nu en dan aan de hand van mijn kennis over de ontwikkelingen in de spiritualiteit van Merton gedachten formuleren die niet meer zijn dan veronderstellingen en die stuk voor stuk om nader onderzoek en bewijsvoering vragen. Daar waar ik in de scriptie schrijf vanuit dat perspectief doe ik dat *cursief*.

Ik ga nu eerst de zaken die niet al te zeer veranderd zijn op een rij zetten en daarna de ontwikkelingen die ik wel zie.

Wat bleef.

Het monastieke

In de eerste plaats zet hij de geestelijke begeleiding in beide artikelen nadrukkelijk in de monastieke setting. Hij noemt het in het eerste artikel een **monastiek concept**. Daar zie ik in het tweede artikel geen verandering in. Geestelijk begeleiding is in zijn ogen vooral een noodzakelijk hulpmiddel in de vormingsfase van de monnik. Ook later blijft het een aanbevolen, echter niet meer noodzakelijk, middel. Het is het aangewezen hulpmiddel om het einddoel voor ogen te blijven houden en onderscheid te maken tussen God en illusie. De enige verschuiving die ik zou kunnen signaleren is dat hij in het tweede artikel nog nadrukkelijker te rade gaat bij de oervorm van de geestelijke begeleider in de christelijke traditie: de woestijnvader. In het tweede artikel komt de 'leek' zelfs niet meer ter sprake. Maar dat was dan ook een artikel bestemd voor een blad van de orde zelf.

Toch is er in de jaren 59-67 erg veel met Merton gebeurd als het gaat om zijn kijk op het monastieke leven. Ik krijg de indruk dat zijn visie op 'de monnik' oorspronkelijker en universele is geworden.

Zijn universele kijk op de monnik komt tot uitdrukking in zijn brede belangstelling voor de 'monnik' in allerlei andere religieuze tradities. Hij bestudeerde belangrijke geschriften en had contacten met vooraanstaande figuren uit de Joodse(Buber), Islam, in het bijzonder de Sufi mystiek en Boeddhistische/Zen traditie(D. T. Suzuki).

In zijn zoektocht naar 'oorspronkelijkheid' zijn er een aantal ontwikkelingen te signaleren:

- *de monnik wordt steeds 'contemplatiever' in zijn geschriften (Cunningham); een God-zoeker*
- *van een monnik die zich uit de wereld afzondert naar de monnik in en voor de wereld (Shannon 1993)*
- *de monnik wordt niet gemaakt door het klooster...*
- *dat hij zijn inspiratie voor de monastieke vernieuwing steeds meer zoekt in de oorspronkelijke bronnen; herbronning en het hertalen daarvan (Bamberger)*
- *naar de monnik als het archetype van de God-zoeker (Cunningham in O'Connell)*

Voor de laatste ontwikkeling boeit mij omdat daarmee allerlei aspecten aan de monnik relevant worden voor de niet-monnik, de God-zoeker in de wereld. Wat weer zou gaan betekenen dat ook voor hem/haar de geestelijke begeleider een belangrijke steun zou kunnen gaan zijn.

Waarmee overeind blijft dat de monastieke context in de beide artikelen centraal is blijven staan. Dat sluit echter een verbreding van het perspectief naar de niet-monnik niet uit zoals ik heb laten zien.

De grondstructuur

Hierin zie ik in de teksten ook geen verschillen. De **godelijke werkelijkheid**, waar het in de begeleiding om gaat, wordt in beide artikelen met min of meer dezelfde begrippen als Geest, 'God in ons' e.d. aangeduid. Waarbij de Geest centraal komt te staan als de werkzame aanwezigheid in

de persoon (= de geestelijke mens / Pneumatikos). In beide is dat te vinden in het 'innerlijke eenvoudige zelf' of 'de geestelijke mens' in het tweede artikel. Toch is hier m.i. wel sprake van een accentverschuiving omdat het onderscheid tussen het ego-zelf en het zoonschap uit God in het tweede artikel scherper wordt neergezet. Als ik het heb over omvorming en onderscheiding kom ik daar op terug.

De **begeleide** is in beide artikelen de Godzoekende monnik die de wereld uitrekt en intreedt in het klooster. In het tweede artikel focust Merton daarbij wel op de heremiet. Voor mijn gevoel doet hij dat niet omdat hij dat de enige vorm van monnik zijn vindt, maar wel omdat deze eenzaamheid (solitude) voor hem een zeer belangrijk aspect is aan de weg naar God. Denk daarbij aan één van zijn meesterwerkjes '*Thoughts in Solitude*'. Deze existentiële en principiële eenzaamheid vormt een belangrijk thema in zijn werken. Langs die weg wordt de 'zuiverheid van het hart' verwerkelijkt. (Merton 1989a, 96-97).

De **begeleider** is in beide artikelen de *pneumatikos*, dat wil zeggen de ervaren, door de Geest gevormde man. Hij kan **onderscheid** maken tussen de werkingen van de Geest en de manifestaties van het ego. Daarnaast heeft hij weet van het uiteindelijke doel.

Waarmee ik concludeer dat ik op het gebied van de grondstructuur geen verschuivingen zie in de beschrijvingen van Merton. Hoogstens dat hij in zijn bezinning te rade gaat bij de 'oorspronkelijke' vorm zoals die uit de geschriften over de woestijnvaders naar voren komt.

Wat 'verschoof en bewoog'

Hier was mijn onderzoek om te doen. Uiteraard had ik vooraf verwachtingen over deze dynamiek. Ik had zelfs al eens eerder conclusies getrokken naar aanleiding van een oppervlakkiger lezing. Deze studie heeft mij voorzichtiger gemaakt. Toch wil ik wel een paar 'brutale' suggesties doen over de verschillen. Ze gaan over de aspecten van de **godmenselijke omvorming** en de **onderscheiding**. Ik doe dat in de vorm van stellingen die ik gescheiden onderbreng in deze thema's. Toch hebben ze alles met elkaar te maken.

De godmenselijke omvorming

Ik zie een paar belangrijke verschuivingen plaatsvinden op dit gebied

➤ van 'authenticiteit' naar 'God'

In het eerste artikel heb ik gezegd dat het doel van de geestelijke begeleiding het 'innerlijke en **eenvoudige zelf**; ons goddelijke zelf' is. Ik heb dat vooral geplaatst in de eerste lagen van het omvormingsmodel van Waaijman. Het herstel van de ware eenvoud. Hij zet dat in zijn artikel af tegen 'misvormende' religieuze vorming.

Het woord vorming gebruikt hij vele malen meer dan het woord omvorming. Hiermee krijgt het vormingsconcept in dit artikel een 'mild' en 'humaan' karakter. De bewegingen van de Geest worden dan ook o.a. in de 'spontane' uitingen gezocht.

In het tweede artikel heb ik geconstateerd dat de laatste drie fasen van de omvorming veel centraler staan; de mystieke eenwording met God. Hij gaat zelfs zo ver dat God zelf aan het begin en eind van de ontwikkeling staat.

Ik krijg daarmee de indruk dat in de acht jaar tijd zijn beeld van het uiteindelijke doel van de geestelijke begeleiding scherper(anders?) is geworden. Het zelf wordt in dit verband niet eens meer genoemd. In het tweede artikel wordt zelfs de 'zuiverheid van hart' gerelativeerd tot een 'voorwaarde' voor de eenwording.

Een boeiende ontdekking daarin deed zich voor bij het inventariseren van de typering van de geestelijke mens in de beide artikelen. Daarbij bleek dat hij een heel ander beeld schetste van die geestelijk mens. Om het heel algemeen te zeggen heeft de eerste typering het karakter van authenticiteit en de tweede die van de mystieke eenwording. In beide gevallen spreekt hij echter wel steeds van de geestelijke mens (*pneumatikos*). Zijn in het eerste artikel de sleutelwoorden: echt, spontaan en eenvoud, in het tweede artikel zijn dat *quies*, zuiverheid van hart en vrijheid. En zelfs die laatste zijn het einddoel nog niet eens.

Dit heeft alles te maken met een tweede facet in de verschuiving:

➤ van 'achter de façade' naar de dood van het ego/zelf

In het eerste artikel wordt dat echte/ware uit God geboren zelf gezocht achter de façade van het ego. Achter schijnvroomheid en deformaties. In het tweede artikel heeft dat proces een veel grimmiger karakter gekregen en gaat het om het 'sterven' en de 'dood' van het ego/zelf. Dat tegenover het aan het licht komen van 'God in ons'. De 'ontdekking' van het laatste is een zeer troostrijke ervaring maar de confrontatie met het eerste en de bewustwording van de eigen 'nietigheid' heeft een 'verschrikkelijk' karakter. Het is zo pijnlijk dat de monnik de neiging heeft te vluchten.

Zou het zo zijn dat Merton heeft ontdekt dat het proces van de ontmaskering van de façade velen malen pijnlijker is dan hij acht jaar daarvoor dacht? De bevrijding 'van' het ego is een moeizamer proces gebleken. De aandacht wil ik hier ook vestigen op de verwijzing (van Leqlerc) waarin een vergelijking wordt getrokken tussen de cel en het 'Zazen' bij Zen.

109 Ware volmaaktheid wordt alleen gevonden als men afziet van het "zelf", dat het subject schijnt te zijn van volmaaktheid en dat volmaaktheid "heeft" of "bezit"

339: De overtuiging van het eigen "zelf" als een statische, absolute en onveranderlijke realiteit ondergaat een diepgaande omvorming en verdampt

Hier moet ik wijzen op zijn grote voorliefde voor Zen en de Sufi mystiek. In beide mystieke stromingen wordt het 'zelf' zeer radicaal gerelativeerd. Bij beide verdwijnt het zelf zelfs. Bij de Sufi in de vorm van de Fana/"point vierge"(Merton 1989a, 151 & 155) en bij Zen wordt het 'afzonderlijke zelf' als een illusie gezien(Merton 23-25 oktober). Deze denkwijzen zijn in het tweede artikel zeer nadrukkelijk te vinden, alleen dan beargumenteert vanuit de woestijnvaders en andere vroegchristelijke tradities. In deze bejegening van het zelf krijg je het gevoel dat de omvorming het karakter gaat krijgen van ontvorming... Alleen gaat het dan om een 'leegte' die gevuld wordt door Gods liefde waarin het zelf er niet meer 'toe doet'. Maar ook dit laatste vraagt weer een studie op zich.

➤ van relativering van de gehoorzaamheid naar radicalisering

Ik kan mij, ook na herlezing, niet aan de indruk onttrekken dat de 'gehoorzaamheid' aan Gods wil en daarin aan de begeleider in het eerste artikel eerder genuanceerd wordt dan geradicaliseerd. Hij is kritisch over de vormen van gehoorzaamheid zoals die in de begeleiding hebben gefunctioneerd. In het tweede artikel spreekt hij vele malen vaker over het opgeven van 'de eigen wil' en het niet al te serieus nemen van het eigen beoordelingsvermogen. Dit past weer in het beeld van de vorige opmerking waarin de strijd met het ego veel radicaler is. Dit moet echter niet leiden tot al te veel aandacht voor het ego. Integendeel het gaat helemaal niet om het ego het gaat oom de eenheid met God zelf, Gods zelf.

Hier moet ik echter wel iets zeggen over het begrip gehoorzaamheid. In het levensverhaal van Merton speelt het trouw blijven aan zijn gelofte en de gehoorzaamheid aan zijn superieuren een zeer belangrijke rol. Het brengt hem in allerlei paradoxale situaties waarin Merton het ene wil en zijn begeleiders het tegenovergestelde. Hij zoekt de eenzaamheid terwijl het klooster overvol raakt als gevolg van zijn beroemdheid. Hij wil anoniem zijn maar wordt wereldberoemd. Deze tegenstellingen worden prachtig beschreven in zijn autobiografisch werk 'The Sign of Jonas'. Langzamerhand begint hij te ontdekken dat door dat alles heen God in hem leeft. Maar zonder dat dat al te zeer met hem van doen heeft; integendeel zelfs¹⁶. Wel gelooft hij dat die gehoorzaamheid daarin een rol speelt. Het lijkt erop dat die 'gehoorzaamheid' op zich voor hem de cel is waarin hij wordt omgevormd (Victor Kramer in O'Connell, 77 e.v.). Deze gedachten zou ik op zich verder moeten onderzoeken maar ik laat het hierbij.

Hetzelfde moet ik hier zeggen over het begrip contemplatie. Het wordt in beide artikelen gebruikt en toch hebben zich in de visie van Merton allerlei ontwikkelingen voorgedaan waardoor het ene woord contemplatie het andere niet is. Maar dan zou ik ook hier weer een hele studie moeten maken van de ontwikkeling van de inhoud van het begrip contemplatie bij Merton. Ik laat het hier bij de constatering van die ontwikkeling en dat de invulling daarvan in de laatste jaren van zijn leven door iets wat aan de ene kant zeer aards was en aan de andere kant niet in woorden was uit te drukken(Shannon in O'Connell 2003, 221 e.v.; Bamberger, 63 e.v.). Net als God zelf dus. Niet te zien en toch de enige echte werkelijkheid.

¹⁶ Citaat: *like Jonas himself I find myself traveling toward my destiny in the belly of a paradox' (Prologue II)*

Dit zou mij tot de slotconclusie kunnen brengen dat de verschuiving op het gebied van de godmenselijke omvorming is van **vorming naar omvorming** en uiteindelijk zelfs naar **ontvorming**. Uiteraard een karikatuur maar toch een verschil aanduidend tussen de twee artikelen die ik er in lees. Waarbij het einddoel veel meer in de mystieke en contemplatieve sfeer terecht is gekomen. Met daarin een duidelijker focus op de éénheid met God'. Ook dat laatste past weer geheel in de lijn van de ontwikkeling van Merton (Shannon 2000,183 e.v.)

De onderscheiding

De verschuivingen in de betekenissen hangen hier nauw samen met het bovenstaande.

- van het 'innerlijke zelf' naar God

Ook dat is weer een karikatuur maar maakt toch wel een wezenlijke ontwikkeling duidelijk. In het eerste artikel gaat het in de onderscheiding om de herkenning van het innerlijke zelf, 'Christus in ons' achter de façade van het conventionele zelf. De laatste kan zich ook verhullen in de vroomheid. Hij besteedt er in zijn artikel de nodige tijd aan om de 'scheefgroei' in de geestelijke begeleiding duidelijk te maken. In deze weg van onderscheiding zijn de noodzakelijke zelfonthullingen een kans voor de begeleider om de werkingen van de Geest in dat alles te onderscheiden.

In het tweede artikel ligt het accent veel meer op de cel en de gehoorzaamheid om daar te blijven om de omvorming in God te ondergaan. De onderscheiding richt zich op de ontsnappingspogingen aan die 'vurige oven'; aan dat pijnlijke proces. Je zou kunnen zeggen dat de onderscheiding zich hier richt op het proces van de ontleding van het ego; het loslaten van het zelf. Maar ook op de ontmaskering van illusoire vrome en religieuze ego. Langs deze weg realiseert zich de zuiverheid van het hart; de onthechting. Toch moet dat niet overdreven worden. De ontmaskering is belangrijk maar niet het doel. Het doel is de 'ontdekking' dat wij ten diepste allang in God zijn en dat al het andere ruis is. Oog krijgen voor de éénheid met God die er allang is (Merton 1978, 223). Waarin wij er 'niet zoveel toedoen'. Hoe minder ego/zelf hoe beter. Zelfs de focus op ervaringen en vroomheid zijn daarin ego. Onthechting en overgave. Binnen deze context zijn de openheid en eerlijkheid belangrijk voor de ontmaskering van het zelfvoldane ego. Maar veel belangrijker wordt de gehoorzame overgave aan de 'cel' in het geloof dat God daarin en langs die weg zichzelf in de monnik realiseert. Dit versterkt het pijnlijke karakter van de onderscheiding voor het ego maar relativeert dat ook weer omdat het daar uiteindelijk niet om gaat. De focus in dit alles is God zelf. Dat maakt dat de begeleider met twee oren luistert; één naar de maskerades van het ego en de ander naar God.

Een mooie anekdote daarover die ik van een leerling van Merton hoorde was het antwoord van Merton op zijn vraag hoe het in de hemel zou zijn: "There won't be left much of you there...."¹⁷

Ook hier voel ik weer de ontoereikendheid van mijn aanpak. Zijn geschriften over Zen, zijn dagboeken en zijn geschriften over contemplatie zijn een goudmijn als het gaat over dit specifieke gebeuren van de weg naar de eenheid met God. Wat hij daarmee bedoelt en over de weg daar naartoe zegt hij veel. Nogmaals, de tijd ontbreekt mij.

Toch wil ik hier nog één thema kort aanstippen. Daarmee kom ik ook bij zijn gedicht 'Desolation'. Voor mijn gevoel neemt Merton hier een boeiende positie in als het gaat om de weg van omvorming. Die ontleding van het ego, het blijven in de cel en de gehoorzaamheid zijn een ontregelende weg voor het ego. Wij zijn niet de maker van ons zelf. Voor de moderne autonome, vrije en zelfstandige kan dat wel eens een ontluisterend verhaal zijn. Voor deze 'pijn' moet de Godzoeker niet wegllopen. Integendeel want daar vindt de ontmanteling van het ego plaats. Dit is de zuivering, waarbij het onze roeping is daar niet voor weg te lopen. Troost is in dat geval iets van het ego. Loslaten en overgave; kortom geloof is de houding die er van ons gevraagd wordt. Vandaar zijn citaat: "Houdt je hart in de hel maar wanhoop niet". Het helpen uithouden in die ervaring is een taak van de geestelijke begeleider. Op dit perspectief van de geestelijke begeleiding zou ik Merton nog wel eens willen herlezen. Dit kan wel eens hoop voor de wanhoop betekenen.

¹⁷ James Finley op een audio cd: Thomas Merton's Path to the Palace of Nowhere

Concluderend

Is er wat gebeurd in die acht jaar met de visie van Merton op de geestelijke begeleiding? In mijn ogen wel. Zijn blik heeft zich verscherpt. Hij heeft oog gekregen voor de pijnlijke weg van de ontleding van het ego maar hij heeft daartegenover ook een dieper zicht gekregen op waar het allemaal toe leidt; God zelf. De prijs is hoger geworden maar het perspectief vele malen dieper.

Deel 5: Mijn positie in geestelijke begeleiding

Het gaat er hier niet om al mijn gedachten over geestelijke begeleiding op een rij te zetten. Ik wil hier alleen reageren op de thema's zoals ik ze bij Merton ben tegengekomen. Toch moet ik zeggen dat ze voor een zeer groot deel mijn groeiproces in geestelijke begeleiding overlappen. Oftewel; dit zijn wel een aantal kernaspecten voor mij van de geestelijke begeleiding. Ze hebben ook wel te maken met het verlangen waarmee ik Merton lees. Een paar zaken wil ik hier voor alle duidelijkheid noemen:

- zijn 'immanente' en 'natuurlijke' kijk op de werkelijkheid en aanwezigheid van God in onze dagelijkse werkelijkheid. Zijn verwoording van 'The Inner Ground of Being', die innige verborgen aanwezigheid van Gods liefde in alles, spreekt mij erg aan en heeft God voor mij 'onder de huid' gebracht (Merton 1985, 156 e.v.)
- de positieve plaats die hij toekent aan de existentiële ervaring van wanhoop/desolation in het geestelijke leven in zijn geschriften boeit mij bovenmate (zie het Sufi gedicht)
- zijn poging in het verwoorden van geestelijk leven in de taal van het innerlijke leven zoals hij dat dagelijks meemaakt; hierin wordt God gevonden langs de weg van zelfonthulling (Bamberger, 19 e.v.) en ontleding

Over de twee artikelen heb ik volgens mij genoeg gezegd. Hier wil ik alleen nog een paar innerlijke bewegingen verwoorden die zijn blijven hangen naar aanleiding van mijn vertalen en bestuderen van deze twee artikelen. Uiteraard in relatie tot de geestelijke begeleiding.

Geestelijke begeleiding als monastiek concept?

Is in mijn ogen nu de geestelijke begeleiding een monastiek concept? Ja en nee.

Nee, omdat ik de weg van de monnik niet wil beperken tot een gebeuren dat alleen maar binnen de context van een specifieke roeping of binnen de muren van een klooster zou plaatsvinden. Ik geloof wel dat het God zoeken daar geradicaliseerd wordt. De weg die daar bewandeld wordt en de ervaringen en valkuilen op deze zijn zeer leerzaam voor alle godzoekers.

Ja, omdat ik geloof dat de monnik om zo te zeggen de oervorm is van het zoeken en vinden van God. Daarmee wordt **de monnik een universeel (christelijk) fenomeen**. In een ieder van ons 'schuilt de monnik'. Daarmee worden allerlei zaken rondom de monnik een algemeen voorbeeld voor alle mensen die God zoeken; de werkelijke zin van hun leven. Daarmee worden zaken als eenzaamheid, de cel, gehoorzaamheid en studie ankerpunten voor de Godzoeker. Zij vormen een regel voor iedereen die geraakt door dit vuur 'werk' wil maken van deze uitnodiging, dit verlangen, deze roeping. Dit vraagt natuurlijk wel om een vertaling van deze fenomenen naar de specifieke leefsituatie van de Godzoeker.

Ik ga er van uit dat elk mens ten diepste een Godzoeker is en vanuit die innerlijke drive bij mij, als geestelijk begeleider, komt. God in hem of haar zoekt God, om met Merton te spreken. God zelf is de bron van het verlangen en zoeken. Dit vraagt om hulp en begeleiding: geestelijke begeleiding. In principe kan ik dus iedereen die bij mij komt om begeleiding behulpzaam zijn. De geestelijke oefeningen en de ervaringen van de monnik op die weg zijn wat mij betreft zeer behulpzaam. Dit is volgens mij ook één van de redenen dat Merton zoveel gelezen wordt. Zijn weg en ervaringen worden herkend als iets universeels. Zelf merk ik ook dat deze mystieke taal van de woestijnmonniken herkenbaar gemaakt kan worden en verhelderend kan zijn voor de mensen in de begeleiding. Woorden als cel, gehoorzaamheid en zuiverheid krijgen gaandeweg een heel persoonlijke invulling in mijn begeleiding. Dit betekent nogmaals dat deze concepten als een regel, eenzaamheid, gehoorzaamheid en de cel om een vertaling vragen. Dat gaat hier te ver... maar ik wil een paar voorbeelden geven.

Regel: Het is belangrijk dat de begeleide een inspiratie'vorm' voor zichzelf zoekt welke bij hem past. Dat kan een denker of een bepaalde stroming zijn. Vervolgens vraagt dat trouw en studie. Niet te snel achter nieuwe dingen aan gaan hollen.

Gehoorzaamheid: Dit betekent dat de begeleide zichzelf leert relativeren en zijn eigen oordeel kritisch leert bekijken. Het gaat hier om een fundamenteel '**luisterende**' houding naar het leven. Onderscheidend waar 'God' spreekt.

Cel: Dit zou dan staan voor 'het leven zoals het is en gaat'. Ingaan op dat wat is. Hier spelen woorden als trouw en geduld.

Eenzaamheid: Hier zou het dan gaan om het inbouwen van stilte en confrontatie met zichzelf. Voor mij heeft Merton (en Henri Nouwen trouwens ook) een taalspel gevonden voor de geestelijke weg die verstaanbaar is voor de moderne geseculariseerde mens en zijn ervaringen. Voor mij bestaan er dus geen heidenen meer. Zijn oog voor het universele en interreligieuze karakter van de geestelijke weg zijn voor mij een openbaring geworden. Zo denk ik ook een weg gevonden te hebben om met de taal van de '**nacht**' aan mensen in rouw en wanhoop nabij te kunnen zijn.

Voor mij is en blijft de (geestelijke) lezing van Thomas Merton hiermee een vorm van geestelijke begeleiding.

Over de godmenselijke omvorming

Wat is de bijdrage van deze studie op dit punt geweest?

Laat ik eerst mijn 'leerpunten verwoorden n.a.v. de studie van de twee artikelen. Dankzij dit is het model van Waaijman mij naderbij gekomen. De geestelijke weg is een weg van 'vormkrijging'/'vormvinding' en 'ontvorming' geworden. Dat betekent dat er in de weg en haar begeleiding momenten zijn waarin het leven zijn 'scheppingsbedoeling' krijgt in de vorm van vriendschap, werk en gezinsvorming. Oftewel het (herstel van) gewone leven. 'Zich aansluiten, vestigen en zorgen' noemt m.i. Andriessen dat (2006,31). In de begeleiding betekent dat voor mij dat het positief vormgeven aan de eigen levensweg een wezenlijk onderdeel is van de geestelijke begeleiding. Richting, roeping en vormgeven aan het persoonlijke leven 'zoals God dat bedoeld heeft' zijn dan belangrijke gespreksthema's. Bij Merton krijgt dat, in zijn eerste artikel, het karakter van de zoektocht naar een authentieke levensweg. Volgens mij is het in dit verband ook terecht om te spreken van de 'goede ordening' van het lichamelijke, zintuiglijke en geestelijke leven (cf. Willem van Saint Thiery). Maar de geestelijke is ook een weg van ontvorming (Andriessen 2006, 31) en loslaten. Andriessen denkt daarbij aan de latere levensfase in het licht van eindigheid en beperkingen. Ik zou deze blik willen verbreden naar een basaal momentum van het leven namelijk die van het loslaten; de overgave. Hierin wordt 'uiteindelijk' alles losgelaten en overgegeven in gehoorzaamheid aan de mystieke werkelijkheid van onze geboorte in God. Hier neemt God het initiatief over en zitten we bij Waaijman in de laatstgenoemde lagen van de omvorming in liefde. Bij Merton zitten we dan in de denktrant van het tweede artikel. Voor mij betekent dit, in de begeleiding, dat ik altijd op 'twee benen sta' in de zin van de ondersteuning bij de *vorming* en bij de *ontvorming* van het persoonlijke leven. Het vestigen en weer loslaten. Als ik iets van de geestelijke weg begin te begrijpen heeft heel ons leven deze dynamiek van vorming en ontvorming. Een nooit eindigende weg van schepping en herschepping, van wording in liefde. Dit vanwege het onvoorstelbare, overvloedige en oneindige karakter van de goddelijke Liefde. Dit was het 'Godsbeeld' wat Hein Blommestein ons in zijn colleges vanuit de mystiek traditie aanreikte. De onvoorstelbaarheid van de goddelijke liefde en van wie/wat wij zullen zijn. En dat laatste zijn niet als iets statisch maar een onuitsprekelijk dynamisch en creatief proces.

In de tweede plaats heeft dit onderzoek mij opnieuw aan het denken gezet over het werkelijke doel van de geestelijke begeleiding. Ja, dat is '**zijn waar God is**', maar hoe gebeurt dat en waar houden wij onszelf voor de gek. Dit stelt mij ook voor de vraag naar 'God in mij'... Dit zijn ook voor mij, om met Merton te spreken, verschrikkelijke en verrukkelijk vragen. En de antwoorden daarop zullen consequenties moeten hebben voor mijn leven. Waar ben ik mee bezig. Besteed ik zorg aan de monnik in mij en hoe doe ik dat in mij leven. Voor mij betekent dat ook de absolute noodzaak van geestelijke begeleiding in mijn leven. Maar ook in de begeleiding van de mensen die bij mij komen; wat betekent deze weg voor hen?

Voor mij is de **godmenselijke omvorming** in de eerste plaats de '**godsgeboorte**' in mij. De ontdekking van 'God die aan deze plaats is' (Gen. 28: 16 NBG/Statenvertaling). Daarmee wordt elke plaats een heilige plaats; een brandende braambos. Maar ook de uitnodiging tot het gaan van de weg van liefde. De liefde die zich in mij dient te realiseren. Niet iets wat ik doe maar ik kan de Geest wel uitdoven.... In de begeleiding betekent dat ook de focus op het godsverlangen/ deze godsgeboorte, de zoektocht naar het dragende godsgeheim van iemands leven. Ook hierin zijn de teksten van Merton voor mij een bron van inspiratie. Zijn kijken naar de werkelijkheid als 'het paradijs', zijn nietsontziende eerlijkheid over zichzelf omdat hij gelooft dat daarin verborgen God zijn weg in hem gaat en zijn 'gehoorzame' wijze van staan in zijn dagelijks leven zijn voor mij gidservaringen.

Dit brengt mij ook bij een ander aspect hiervan: het einde van mijn/ons ego. De ontmaskering en **de dood van ons ego** zijn een uiterst lastig en duister gebeuren. De eerlijkheid, de ontleding en weg van nederigheid die dat van ons vraagt is een uiterst pijnlijk gebeuren. Deze confrontatie vergelijkt hij met vuur, 'dread', void en naakte werkelijkheid. Dit zijn woorden die duiden op een uiterst pijnlijke existentiële ervaring die hij verwoord vindt in de 'desolation' van het Sufi gedicht. Deze cel ervaring brengt mij bij een zeer persoonlijk thema in mijn leven dat van mijn 'stemmingsstoornis' waarbij depressies en gevoelens van wanhoop een zeer regelmatige ervaring zijn. Ik begin te geloven dat dit wel eens mijn 'cel' zou kunnen zijn waar de omvorming plaatsvindt. Waar 'ik' afgebroken word en waar rust en ruimte komt voor de weg van radicaal geloof. Ik wil zelfs zover gaan dat ik deze ervaring wel wil veralgemeniseren en geloven dat 'wanhoop' wel eens een *place to be* zou kunnen zijn. Dit zou een pleidooi betekenen voor een gerechtvaardigde plaats voor de 'wanhoop' in de geestelijke begeleiding. Oftewel, iets waar men niet al te bang voor hoeft te zijn; integendeel het zou wel eens iemands cel kunnen zijn. Uiteraard vraagt dit om doordenking. Ik zou nog wel eens onderzoek willen doen naar de plaats van de wanhoop in het denken van Merton. In ieder geval gebruikt hij de woorden *dread*, *void* en zelfs *despair* meerdere malen in zijn dagboeken. In de geestelijke begeleiding betekent dat voor mij dat ik niet meer zo schrik van diepe gevoelens van wanhoop bij de begeleide. Tot schrik van mensen reageer ik dan soms met een milde glimlach en geeft mij dat de kans om die kant van de goddelijke omvorming uit te leggen. Die van de momenten van loslaten en liminaliteit. Dat die plaats van vuur 'volhard' moet worden om zijn goud te kunnen geven. Dit vraagt om geloof, geduld en verder kijken dan dit moment. Het gaat voorbij...

De geestelijke begeleiding staat ten dienste van dit gebeuren waarbij het voor alles gaat om het 'zijn waar God is'. Al het andere zoals geestelijke oefeningen en de dood van het ego staan ten dienste van dit einddoel wat eigenlijk geen einddoel is maar een deel hebben aan de goddelijke werkelijkheid die 'geen einde heeft'. Voor mij zijn de verschillende typering van Waaijman om deze omvorming te beschrijven verschillende perspectieven of aspecten van één en hetzelfde gebeuren: 'zijn waar God is'. Na deze studie vermoed ik wel een tweeledig karakter daarvan in de zin van het verkrijgen en weer loslaten van vormen; steeds weer opnieuw. Zaad, gezaaid worden, boom, vruchten en weer zaad. **Vorming en ontvorming**; maar ten diepste op weg naar de vorm die **geen vorm** heeft; God zelf/Liefde door alles heen. Het verhaal waar Merton zijn tweede artikel mee afsluit Abba Anthony: 'Onzichtbaar'. Over deze werkelijkheid kunnen we uiteraard alleen maar in beelden spreken.

Op deze manier wordt de begeleiding een gebeuren wat zich in de eerste plaats richt op deze werkelijkheden. Die van het verwerven van vormen in het leven en daarnaast op de zaken die nodig zijn om in die ontvormend 'vurige oven te blijven'.

Ook dit gebeuren vraagt om mijn voortdurende studie.

De onderscheiding

Dat brengt me dan ook bij het laatste aspect wat ik wil toelichten; de onderscheiding. Ik denk dus dat deze zich richt op een aantal zaken.

In de eerste plaats op de **werkelijkheid van God** in iemands leven. Waar gebeurt God en waar niet. Wat is uit God en wat niet. Dat betekent dat ik als begeleider zelf 'wel een beetje moet kennen'; uiteraard voor zover dat mogelijk is. Samen proberen te ontdekken wat en waar de vruchten van de Geest zijn.

In de tweede plaats moeten we de '**werken van het ego**' doorzien en ontmaskeren. Dit is een lastig en confronterend proces. Het ego kan zich zeer vroom voordoen.

In de derde plaats is het belangrijk onderscheid te maken tussen het **werkelijke einddoel** en dat wat de weg daar naartoe vrijmaakt. De ordeningen van het leven, de geestelijke oefeningen en de vruchten daarvan zijn niet het werkelijke doel. Dat is God zelf en zijn 'onvoorstelbare' Liefde.

Op deze drie fenomenen richt zich m.i. de onderscheiding die daarmee het karakter krijgt van de ontmaskering van bedrog en doelverwarring en het delven van Go(u)d.

Voor beide is een klimaat van **uiterste eerlijkheid en openheid** gevraagd om te kunnen onderscheiden wat er allemaal gaande is. Zowel in de positieve als in de negatieve zin. Mensen zijn nogal eens vergeetachtig als het om het eerste gaat. Het 'masker' moet onderkend worden afgezet

worden. Geestelijke ervaringen moeten gerelativeerd worden. Deze oprechtheid is ook een geestelijk groeiproces. Heel het leven moet in de vorm van **lectio gelezen en beluisterd** worden (zie mijn scriptie over de Retraite). Daarbinnen groeien verlangen, gebed en godsontmoeting.

Literatuurlijst

- Andriessen**, Herman, *Spiritualiteit en levensloop Over levensfasen en geestelijke bestemming*, Meinema, 2006
- Bamberger**, John Eudes osco, *Thomas Merton: Prophet of Renewal*, Cisterican Publications, 2005
- Cunningham**, Lawrence S., *Thomas Merton: Spiritual Master*, Paulist Press, 1992
- Cunningham**, Lawrence S., *Thomas Merton & The Monastic Vision*, William B. Eerdmans Publishing Company, 1999
- Dell'Isola**, Frank, *Thomas Merton A Bibliography*, The Kent State University Press, 1975
- Dieker**, Bernadette, Jonathan Montaldo ed. *Merton & Hesychasm; The Prayer of the Heart*, Fons Vitea, Louisville, 2003
- Merton**, Thomas, *The Sign of Jonas*, A Harvest-Book, 1953/1981
- Merton**, Thomas, *Spiritual Direction & Meditation*, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1960
- Merton**, Thomas, *The Monastic Journey*, Image Books, 1978
- Merton**, Thomas, *The Hidden Ground of Love: The letters of Thomas Merton on Religious Experience and Social Concern*, Straus and Giroux, 1985
- Merton**, Thomas, *Conjectures of a Guilty Bystander*, Double Day, 1989a
- Merton**, Thomas, "Honorable Reader" *Reflections on My Work*, Crossroad, 1989b
- Merton**, Thomas, *A Search for Solitude*, The Journals of Thomas Merton, Volume Three 1952-1960, HarperCollins, 1996
- Merton**, Thomas. *Wegen naar het paradijs Een dagboek van wijsheid en geloof*, Lannoo / Ten Have, 2001
- Shannon**, William H., *Silent Lamp The Thomas Merton Story*, SCM Press Ltd, 1993
- Shannon**, William H., *Thomas Merton's Paradise Journey Writings on Contemplation*, Burn & Oates, 2000
- Shannon**, William H., Christine M. Bochen, Patrick F. O'Connell, *The Thomas Merton Encyclopedia*, Orbis Books, New York, 2002
- O'Connell**, Patrick ed., *The Vision of Thomas Merton*, Ave Maria Press, 2003
- Waaijman**, Kees, *Spiritualiteit Vormen Grondslagen Methoden*, Carmelitana Gent & Kok Kampen, 2000

Bijlage A. Korte levensbeschrijving van Thomas Merton¹⁸

Thomas Merton werd geboren in Prades in het zuiden van Frankrijk aan de voet van de Pyreneeën op 31 januari 1915. Zijn vader, afkomstig uit Nieuw-Zeeland en zijn moeder, een Amerikaanse, hadden elkaar ontmoet in de Tudor-Hart Studios in Parijs. Na hun huwelijk vestigden ze zich in Prades vlak bij de Spaanse grens. Zijn vader, Owen Merton, was een begaafd landschapschilder en zijn moeder, Ruth Jenkins, had binnenhuisarchitectuur gestudeerd.

De jonge Merton ging naar school in Frankrijk. Daarna studeerde hij in Engeland. Na een chaotisch jaar in Cambridge moest hij op last van zijn Engelse voogd, Dr. Tom Bennet, verder gaan studeren in de Verenigde Staten, waar hij zijn intrek nam bij zijn grootouders langs moederskant. Aan de Columbia University onderging hij de invloed van enkele merkwaardige professoren zoals Mark Van Doren, Daniel C. Walsh en Joseph Krutch. Hij leerde er vrienden kennen als Robert Lax, Edward Rice en Ad Reinhardt. Na een tamelijk bewogen bekeeringservaring, trad hij in 1938 toe tot de katholieke kerk. Kort daarna besloot hij zijn studie met een Masters Degree op de scriptie "On Nature and Art in William Blake". Vervolgens vervulde hij enkele onderwijsopdrachten aan de Columbia University en aan de Sint-Bonaventura University in Olean, New York. Op 10 december 1941 trad hij in bij de trappisten van de oudste Amerikaanse trappistenabdij Gethsemani, gelegen in een prachtig bosrijk gebied in Kentucky, ongeveer 65 km ten zuiden van de stad Louisville.

Als jonge monnik publiceerde hij in 1948 zijn autobiografie *The Seven Storey Mountain*. Dit boek, dat onmiddellijk een bestseller werd, maakte hem tot een bekende religieuze figuur en een beroemd katholiek schrijver. Gedurende twintig jaar schreef hij enorm veel over heel wat verschillende onderwerpen. Later waagde hij zich aan tamelijk controversiële onderwerpen in verband met de grote sociale problemen van zijn tijd, zoals rassendiscriminatie, het geweld in de wereld, de dreiging van de nucleaire wapens, economische onrechtvaardigheid, de oecumenische beweging en de interreligieuze dialoog. Hij was een van de eersten om de grote religies van het Oosten onder de aandacht te brengen van de christenen uit het Westen.

Op 10 december 1968, dag op dag 27 jaar na zijn intrede in de abdij van Gethsemani, stierf hij in Bangkok (Thailand) bij een banaal ongeluk (electrocutie), amper enkele uren nadat hij daar een conferentie had uitgesproken voor een panel van religieuze leiders. Voor velen is hij een geestelijke leider, een schitterend religieus schrijver, een man die in de moderne wereld indringend op zoek was naar God in diepe menselijke solidariteit. Na zijn dood werden nog veel geschriften van hem gepubliceerd, vooral brieven en dagboeken, die nog enorm veel gelezen worden. Al zijn geschriften zijn tot op de dag van vandaag in het Engels beschikbaar in de boekhandel. Ook werden en worden zijn werken nog steeds in veel werelddalen vertaald.

¹⁸ Bron: De internetsite van de Vrienden van Thomas Merton in de lage landen: www.belgacom.net/merton/biogrned.htm

Bijlage B: De uitspraken over.... op een rij

Hier geef ik alle uitspraken weer die ik kon vinden over de verschillende aspecten van de begeleiding

2 B. Thomas Merton: Geestelijke begeleiding

- **De begeleide;** Wie is het en wat wordt er van hem of haar gevraagd?

Voor wie is de begeleiding bedoeld?

- spirituele begeleiding is een monastiek concept (39)
- Een geestelijk begeleider was vooral nodig voor iemand die geroepen was God te zoeken langs een ongebruikelijke en avontuurlijke weg. (147)
- Op zichzelf genomen zijn de normale contacten van de gelovigen met hun pastor en biechtvader voldoende om in hun behoeften te voorzien (224)
- Vandaar dat zelfs de gewone biecht *enige geestelijke begeleiding* zou moeten bevatten (236)
- Je zou je kunnen voorstellen dat de leek deze begeleiding niet nodig heeft, omdat hij niet de "staat van volmaaktheid" heeft. Maar als hij een bijzondere taak doet voor de kerk of als hij zich in een situatie met bijzondere problemen bevindt, moet hij zeker een begeleider hebben. (244)
- Voor religieuzen is de begeleiding een veel belangrijkere zaak. (250)
- Zelfs na de periode van vorming heeft de gevormde religieus begeleiding nodig. In sommige gevallen zullen de serieuzere problemen pas na de vorming worden aangepakt. Het is dan ook zo dat geestelijke begeleiding in sommige omstandigheden essentieel is. (274)
- dat een volwassen religieus normaal gesproken zichzelf zou moeten kunnen begeleiden (287)
- Wij moeten niet vluchten voor verantwoordelijkheid en we moeten niet zo'n punt maken van geestelijke begeleiding dat hoewel wij zelf volwassen en verantwoordelijke geestelijken zijn, wij het weigeren een centimeter te bewegen zonder "onder gehoorzaamheid gebracht" te zijn; met andere woorden zonder de vooronderstelling dat iemand verantwoordelijk voor ons is. (295)

Wat vraagt het van de begeleide? Wel / niet

- Hij maakte aan zijn vader "al de gedachten die in zijn hart opkwamen" bekend en kreeg ter plekke te horen hoe hij moest reageren (153)
- een prettige en ontspannen vertrouwelijke sfeer met hem converseren. Dit helpt het werk van genade (184)
- *niet:* Het gaat er van uit dat in het spirituele leven elke ziel vernederd, tegengewerkt en onderuitgehaald moet worden (200)
- zonder "onder gehoorzaamheid gebracht" (296)
- tot hen spreekt in de naam van Christus en als een instrument van Hem bedoeld is in hun levens (364)
- *niet* constant observeren en geen overdreven aandacht schenken aan "ons geestelijk leven" (389)
- Wat we moeten doen is onze begeleider in contact brengen met ons echte zelf, zo goed als we kunnen en er niet bang voor te zijn hem te laten zien wat bedrog is in ons onechte zelf. Dit vraagt, van begin af aan een ontspannen, nederige houding waarin wij ons zelf *loslaten* en afzien van onze onbewuste pogingen om een façade overeind te houden. We moeten onze begeleider laten zien wat we werkelijk denken, wat we werkelijk voelen en wat we werkelijk verlangen; zelfs als deze dingen niet geheel eervol zijn. We moeten zo openhartig mogelijk zijn over onze motieven. Alleen al de poging om toe te geven dat we niet zo onzelfzuchtig of zo ijverig zijn als we ons voordoen is een geweldige bron van genade. Vandaar dat we de begeleiding zouden moeten benaderen in een geest van nederigheid en berouw, volledig bereid om dingen waar we niet trots op zijn te onthullen! Dit betekent dat we alle strijd lust voor ons zelf achter ons moeten laten en af moeten komen van onze instinctieve neiging tot zelfverdediging en zelfrechtvaardiging, die de grootse obstakels voor genade zijn in onze relatie met de begeleider. (441 e.v.)
- De begeleider wil ons diepste zelf kennen, ons *echte* zelf (552)
- *niet:* hele probleem komt voort uit buitensporige zelfreflectie die door de kennis van "graden in gebed" en stappen bij het bestijgen van de "berg van liefde" wordt opgeroepen (596)

- is er net zoveel gevaar van gerichtheid op jezelf bij beproevingen als bij vertroosting (637)
- *niet*: Het zou kunnen dat we ons in het begin verzetten. We zouden ons kunnen voorstellen dat hij een ernstige fout heeft gemaakt en ons niet begrijpt. We betogen dan dat alles wat hij zegt ons vredig zou moeten stemmen, terwijl deze nieuwe stellingname van hem ons diep verontrust! We zouden in de verleiding kunnen komen zijn beslissing te verwerpen en zijn advies niet serieus te nemen; hem zelfs helemaal te verlaten (685)
- eerder leergierige volgzaamheid dan gehoorzaamheid (736)

- **De begeleider**; Wie is het en wat doet hij?

Over wat deze allemaal moet kunnen zegt hij ook veel. Ik zet een aantal van de eisen op een rijtje:

- hij moet zo begeleiden dat de ander de wijze van bidden vindt die bij hem past(214)
- hij moet toe zien op zijn eigen innerlijk leven en tijd voor gebed en meditatie nemen(350)
- hij is maar een instrument(363)
- beschikt over de competentie in het bovennatuurlijk onderscheiden(679)
- moet zijn beperkingen erkennen en bij psychische problemen kunnen verwijzen(756)

Hij doet ook een aantal uitspraken over wat de begeleider niet moet zijn of doen:

- in de begeleiding niet zijn eigen agressieve drijfveren bevredigen(196)
- geen 'miraculeuze autoriteit zijn die het juiste recept verstrekt(171)
- niet zijn 'eigen weg' onderwijzen(214)
- hoeft niet volmaakt te zijn(706)
- is geen psychoanalyticus/therapeut(748)

- **De omvorming**; Waar gaat het om in de begeleiding; wat is de wezenskern. Wat gebeurt er?

Wat is de wezenskern / einddoel van de begeleiding volgens hem wel:

- vrij van oppervlakkige automatisen en conventionele routines(110)
- een persoon die vrij handelt, eenvoudig, spontaan, vanuit de diepten van zijn hart, bewogen door liefde(111)
- zij richt zich op de gehele persoon(99) in de concrete omstandigheden van het leven(131)
- om achter de façade zijn innerlijke geestelijke vrijheid aan het licht te brengen; zijn innerlijke waarheid welke de gelijkheid aan Christus in de ziel wordt genoemd(135 e.v.)
- iets veel wezenlijker dan de oppervlakkige vorming(255)
- zij is een noodzakelijke beveiliging tegen deformatie(259)
- zij moet de juiste geestelijke oriëntatie geven(260)
- zij kan het verschil uitmaken tussen middelmatigheid en heiligheid(335)
- zij kan ons in de war brengen en door onze onbewuste bewapening heen breken(685)
- een bijna wonderbaarlijke verandering(700)

Wat is het vooral niet:

- de ziel vernederen, tegenwerken en onderuithalen(202)
- verdachtmaking van spontaniteit(203)
- elke individualiteit afsnijden en in een keurslijf persen(203)

- **De onderscheiding**; Hoe doe je GB? Waar focus je op in de begeleiding?

Wat is de focus:

- "onderscheiden" tussen goede en kwade neigingen(142)
- veel moeilijker het goede dat in ons is onthullen dan het kwade(467)
- onze vrijheid, onze liefde, onze spontane bijdrage aan het werk van God is op zichzelf het door Hem meest gewilde en meest waardevolle effect van Zijn genade(494)
- te ontdekken welke heilige en geestelijke verlangens in de ziel van de biechteling werkelijk een bijzondere, spontane en persoonlijke gift, welke hij alleen aan God kan geven, zouden kunnen vertegenwoordigen(498)
- Door dit te doen bevrijden wij ons innerlijke en eenvoudige zelf; ons goddelijke zelf, het beeld van God, "Christus in ons"(510)
- bezighouden met God de Schenker en niet Zijn gaven(629)
- We moeten zorgvuldig zoeken naar een zegenrijk en evenwichtig gemiddelde. Dit bestaat niet in het uiterste van een zelfbewuste ascese, noch in het tegenovergestelde uiterste van de vergetelheid in gezelligheid(659)... veel meer in het herstel van een eenvoudig en heelmakend gewoon leven, geleefd in een gematigd en menselijk aanvaardbaar tempo....Handenarbeid (in het bijzonder het werk buiten) speelt een belangrijke rol in deze omvorming.... als een weg naar het ontspannen en het opfrissen van de geest(661 e.v.)

- dit nu juist de belangrijkste waarde is van begeleiding. Het vredige, in zijn eenvoud bijna alledaagse leven, zou wel eens heel anders kunnen zijn zonder deze vriendelijke gelegenheidsgesprekjes die gelijkmoedigheid brengen en de zaken gaande houden in hun zachte loop. Hoeveel roepingen zouden niet veel veiliger zijn als alle religieuzen in zulke rustige en veilige wateren als deze zouden kunnen navigeren!(776)

Wat zijn dwaalwegen:

- onze wensen 'bevestigd' willen zien(384)
- verkeerd soort ernst(387)
- overdreven aandacht schenken aan "ons geestelijk leven"(389)
- ons ego strelen en voedsel geven aan onze illusies(392)
- met interessante problemen en nieuwe gevallen komen(431)
- façade overeind houden(444)
- niet allen bezig met urgente problemen, deze of gene zonde maar met het hele leven van de ziel(458)
- te vaak leidt een wettische opvatting van de wil van God tot een hypocriete vervalsing van innerlijk leven(486)
- tegen alles wat spontaan in ons is zijn(516)
- schijnheiligeen vervalsing van het totale religieuze leven(523)
- een braaf iemand, vol onbewuste zelfvoldaanheid, gewapend met clichés van vrome schrijvers(570)
- gefixeerd raken op gaven en gunsten van het gebed(627) in dezelfde mate van toepassing op beproevingen en louteringen die men moet ondergaan(634)
- de "nacht" van de ziel dramatiseren(637)
- Helaas roepen de routine en de aangemoedigde spiritualiteit in bepaalde contemplatieve gemeenschappen frustratie op en wordt elke vorm van infantiele humeurigheid verheerlijkt tot een spirituele nacht. De slachtoffers van dit soort systemen worden aangemoedigd tot masochisme en zelfmedelijden omdat dit iets te maken zou hebben met "contemplatie". In feite is dit een voorbijgaan aan de genade en in wezen een schijnspiritualiteit.(643 e.v.)

Wat vraagt dit van de begeleider; wat doet hij

- vaststellen wat bemoedigt moet worden(141)
- de ander helpen de bezieling van de genade te herkennen en te volgen
- is veel meer dan instructie en advies
- onthullen wat we tot nu toe niet hebben gezien(378) / is een spiegel
- ons bevrijden van de preoccupaties met ons zelf(395)
- een sfeer van 'vrije tijd zonder haast; een vriendelijk, oprecht en informeel gesprek op basis van persoonlijk intimiteit(453) een klimaat van vertrouwelijkheid en vriendelijkheid(541)
- iemand die 'weet en meevoelt, die clementie verleent, die omstandigheden begrijpt, zich niet haast, die geduldig en oormoedig wacht op de aanwijzingen van Gods werk aan de ziel(456)
- geïnteresseerd zijn in ons diepste zelf, in zijn uniciteit, zijn beklagenswaardige misère en zijn adembenemende grootheid(462)
- respect voor het mysterie van het persoon-zijn(466)
- gezond verstand, de gave van gebed, ervaring en compassie(467)
- de begeleider wil ons diepste zelf kennen, ons echte zelf(552)
- discretie en een zachtaardig gevoel voor humor om alles wat naar een vroom toneel op te sporen(586)
- De waarde van de begeleider wordt bepaald door de helderheid en eenvoud van zijn onderscheiden, zijn juiste oordeel; veel meer dan door de vermaningen die hij geeft.(676)

Wat vraagt dit van de begeleide:

- een normale spontane menselijke relatie; eenvoudig openstellen(181)
- vertrouwen in God en een toevertrouwen aan de Heilige Geest(303)
- zelfonthulling(409) / de bewegingen van het hart uitspreken(426,481)
- ons zelf loslaten en de begeleider in contact brengen met ons echte zelf(441)
- laten zien wat we werkelijk denken/voelen/verlangen(445)
- De discipline van oprechtheid en eenvoud in de omgang die een goede begeleider op een discrete wijze misschien met indirecte middelen zal opleggen is één van de meest vitale en noodzakelijke zaken op het gebied van het innerlijke leven vandaag de dag.(563)

- **Geestelijke begeleiding;** Wat is het?

In de positieve zin doet hij de volgende uitspraken:

- spirituele begeleiding is een monastiek concept(39)
- een continu proces van vorming en begeleiding(80)
- leiding en bemoediging van de christen in zijn specifieke roeping(81)
- om tot het einddoel van zijn roeping te komen en tot de vereniging met God(83)
- niet slechts ethische, sociale of psychologische begeleiding, Het is geestelijk(92)
- Zonder echte innerlijke en sensitieve begeleiding gedurende de cruciale perioden van de vormingzal zijn leven verworden tot een zinloze pantomime van volmaaktheid(265)
- Zonder twijfel hadden vele verloren gegane roepingen voorkomen kunnen worden door een werkelijk fundamentele en houvast gevende geestelijke begeleiding(325)
- begeleiding is naar haar aard iets persoonlijks (401)
- Zijn begeleiding is in werkelijkheid niets meer dan een manier van leiding waarin wij onze echte Begeleider gaan zien – de Heilige Geest, verborgen in de diepten van onze ziel.(555)
- Begeleiding wil ons leren trouw aan onszelf en trouw aan de genade van God te zijn(562)
- de hulp bij het zo ver mogelijk reïntegreren van hun hele bestaan op een eenvoudig, natuurlijk en gewoon niveau waarop zij volledig mens kunnen zijn. Dan zal de genade zijn uitwerking op hen hebben en hen ten volle zonen van God maken (668)

Hij zet zich in sommige omschrijvingen af tegen bepaalde invullingen:

- het concept redden van zijn verarming - volgens welke de begeleider alleen maar iemand is die we gebruiken voor quasi-onfeilbare oplossingen en voor morele en ascetische "gevallen"(167).
- dat ons verstaan geperverteerd wordt door een soort magische en pragmatische burgerlijkheid(169)
- zelfs de gewone biecht enige geestelijke begeleiding zou moeten bevatten (237) verschil is tussen biecht en begeleiding (424)

3 B. Thomas Merton: De geestelijk Vader in de woestijntraditie De citaten

- **de begeleide;** Wie is het en wat wordt er van hem of haar gevraagd?

Wie hij is:

- iemand die het *uiteindelijke doel van zijn leven* zoekt (175)
- ze gekweld werden door een verlangen om de innerlijke zin te kennen van hun eigen bestaan(177)

wat moet hij vooral niet:

- dat het geen zin heeft voor de monnik om zijn cel te verlaten en rond te rennen om advies te vragen als hij niet eerst bereid is *zijn eigen alleen zijn onder ogen te zien in al zijn naakte werkelijkheid* (325).
- "Wordt geen wetgever van jezelf" zei een van de ouderen " & "zij die niet onder de wet van de meesters staan zullen vallen als bladeren". (395&6)
- niet vertrouwend op hun eigen oordeel & een bepaalde mate van bekwaamheid moet ontwikkelen om voor zichzelf te zorgen (399)
- gebrek aan onderscheidingsvermogen (*diacrisis*) in ongelooflijke extremiteiten terechtkwamen of hun leven compleet te gronde richtten.(458)
- voorkeur voor nieuwe doctrines en curieuze nieuwe methoden voortkomt uit zelfzuchtige behoeften af te zien van al deze uitvluchten waardoor de leerling alleen maar probeert zijn eigen ego te vleien (471 e.v.)
- een monnik die zich inspannt om te vermijden dat hij een meester krijgt zien dat hij de voorkeur geeft aan zijn eigen wil en eigen illusies (475)

Wat wordt er wel van hem gevraagd:

- ze moeten zoeken in berouw, lijden en geduld (182)
- moet bereid zijn een antwoord te aanvaarden dat in velerlei opzicht erg frustrerend kan zijn (184)

- Het lijden en de eenzaamheid van het woestijnleven zijn ... de prijs die moet worden betaald voor zo'n ultieme oplossing (185)
- Ze moesten een "geestelijk Vader" benaderen (192)
- *Ga heen en zit in je cel en je cel zal je alles onderwijzen* (320)
- toch zal het niet volledig "van Hem" zijn als we het niet in vrijheid "van ons" maken en het dan aan Hem schenken in lofzegging... "gehoorzaamheid aan het woord van God". (339)
- dat iemand gewillig is om de louterende stilte en eenzaamheid van de cel te doorstaan (350)
- Het belangrijkste van de begeleiding is de openheid waarmee de leerling zich blootgeeft aan de geestelijk Vader; niet alleen al zijn gedragingen maar ook al zijn gedachten. (445)
- Het doel hiervan is *diacrisis* te leren (454)
- Van de jonge monnik werd compromisloze en volledige gehoorzaamheid aan de voorschriften en adviezen van de geestelijk Vader verwacht (489)
- zou de monnik leren om "van drie dingen af te komen: eigenwil, zelfrechtvaardiging, en het verlangen om te behagen (492)
- "niet-beoordelende" of "niet-bevragende" gehoorzaamheid (515)

• **de begeleider;** Wie is het en wat doet hij?

Wie is de begeleider:

- iemand die door lange ervaring in de woestijn en in eenzaamheid de geheimen van het woestijnleven geleerd had (39)
- geestelijk Vader" was iemand die herkend werd als een charismaticus (41, 52, 58)
- spiritueel begenadigde *seniors* of "ouderen", zelfs als die geen priesters waren (60)
- deze dienst aan anderen een volgende stap was in hun eigen zelfverloochening. (534)

Wat doet hij (wel & niet):

Wel:

- anderen helpen om de hoogten van de geestelijke en mystieke volmaaktheid te bereiken (16)
- werkelijke "paternity" – namens God – uit, die het leven van de Geest in de leerling moest (op)wekken (46)
- "leven-gevende" invloed. Iemand onder wiens zorg deze mysterieuze zaden werkelijk zouden groeien en bloeien (53)
- de archetypische leven-gevende *charismata* van deze stille, nederige, vaak zeer humoristische maar altijd menselijke figuren zien (57)
- onverbiddelijk streng zijn en extreem hoge eisen aan de leerling stellen om zijn roeping tot leven in eenzaamheid te beproeven en hem te helpen snelle vooruitgang te maken (486)
- Maar zij onderwezen altijd eerst met hun voorbeeld en pas daarna met hun woorden. (535)

Niet:

- een meester is in het verhelderen van *casus conscientiae* of bijzondere gevallen en problemen die hij kan voorzien van professionele oplossingen (11)
- nog niet volledig gedekt met de begrippen van geestelijk adviseurschap en onderwijs (45)
- niet overdreven worden & De enige bron van het geestelijke leven is de Heilige Geest /Doopt (47 & 48)
- die hem nooit iets anders zal vertellen dan wat hij zelf wil horen en hem nooit iets tegen zijn wil opdraagt (483)
- overdreven nadruk te leggen op willekeurige en onredelijke voorschriften (506)
- weigerden de rol van Vader op zich te nemen of die wegvluhtten van diegenen die poogden zich om hen heen te verzamelen als leerlingen (531)

Welke eisen worden er aan hem gesteld (+/-):

negatief:

- kan een gigantisch obstakel voor vooruitgang blijken te zijn (19)
- niet vanuit een geheim verlangen om hen te domineren en voor zijn eigen egoïstische doeleinden te misbruiken. (527)
- niet enkel door uiterlijke en logische normen.(554) de enkel rationele en deugdzaam mens die hij *psychicos* noemt (555) *psychicos* de goedbedoelende maar op de 'letter' georiënteerde monnik (562)
- alles waar hij kennis van heeft zijn de uiterlijke kanten van de ascese en eredienst die op zich goed zijn maar die hij niet weet te relateren aan hun werkelijk einddoel (566)
- hij kan ze niet doen openstaan voor de geheime werking van de Geest. Hij vertrouwt alleen maar op een uiterlijke en wettische kennis van enkel eerste beginselen, en "schenkt geen

leven" doordat hij nadruk legt op niet-essentiële zaken en voortdurend de levende behoeftes van de leerling negeert; hij heeft de neiging leven te verstikken en de "Geest uit te doven" (570)

- liefde voor *zijn eigen doctrine*, zijn eigen ascetisch systeem, "zijn regel, zijn weg". Hij is alleen in staat hen lief te hebben *die stilzwijgend instemmen met zijn onderricht*. (583)

positief:

- kan blokkades verwijderen en iemand helpen de verborgen werking van de Heilige Geest te ondergaan en de vereniging met God bereiken (20)
- typische heilige 'begeleider' die door zijn voorzichtigheid, geleerdheid, ervaring, fijngevoeligheid en intuïtief begrijpen (24)
- begiftigd met charismatische gaven, die hem in staat stelden om illusies op te sporen en uit te drijven die de beginnening onvermijdelijk zouden verleiden, of zelfs de ervaren monnik konden verleiden (41)
- de meest intieme gedachten van zijn leerling kennen en analyseren (445)
- dat de meester buitengewoon nederig, onderscheidend, vriendelijk en op geen enkele wijze heerszuchtig van karakter moet zijn (524)
- een oprechte vriendelijkheid en zorg voor de belangen van de leerlingen (526)
- de geestelijk Vader inderdaad "geestelijk" moet zijn in de zin van *pneumatikos*, een mens die geheel en al geleid en verlicht wordt door de Geest van God, iemand die zichzelf volledig heeft overgegeven aan God en die daarom geleid wordt door de liefde (551)
- omdat hij de "woorden van leven" heeft en mensen liefheeft zoals God dat doet. Zij zien dat hij niet een doctrine, niet een methode maar mensen liefheeft (589)

- **de omvorming**; Waar gaat het om in de begeleiding; wat is de wezenskern. Wat gebeurt er?

Wat is het (eind-)doel:

- de hoogten van de geestelijke en mystieke volmaaktheid (16)
- de vereniging met God (21)
- een ander begrip dat tegelijkertijd eenvoudiger, veel diepgaander en veel universeler is en wat al de verschillende gestalten van de woestijnspiritualiteit omvat (82)
- Dat begrip is "gelijkmoedigheid (tranquility)", in het Grieks *hesychia* en in het Latijn *quies*. Deze rust is in wezen "contemplatief", zou je kunnen zeggen, maar het is meer dan dat: ten diepste gaat het om het volmaakte zoonschap van God; eenheid met God door volledig afstand te doen van jezelf, en om totale overgave aan het woord en de wil van God in geloof en liefde (85)
- vrijheid van wereldse zorgen, van de zorgen van een leven dat zich heeft toegewijd aan geldingsdrang van het sociale ego en van de illusies die een gevolg zijn van zo'n leven (101)
- Ware volmaaktheid wordt alleen gevonden als men afziet van het "zelf" (109)
- bestaat uit "God voortdurend een volmaakt en zo zuiver mogelijk hart schenken en dat hart onbezoedeld laten van allerlei onrust en verstoringen (112)
- De hoogste "rust" is het directe kennen van de Drie-eenheid (117)
- wordt de monnik herschapen in/naar het beeld en de gelijkenis van God en wordt hij als een spiegel die gevuld is met goddelijk licht (127)
- Het "herstellen van de goddelijke gelijkenis", het "je overgeven aan de uiteindelijke bedoeling van God met ons", het "leven in zuivere liefde" en op die wijze vrede te vinden, wordt samengevat als "eenheid met God in de Geest", of het "ontvangen, bezitten van de Heilige Geest". (134)
- Het is Gods wil dat je de mensheid dient om hen tot Hem te brengen (156)
- door de deelname aan het leven van een heilige gemeenschap (163)
- Dat doel is de zuiverheid van hart, de volmaakte barmhartigheid en *quies* of de gelijkmoedigheid van de onbaatzuchtige en onthechte geest. (300)
- bereikt men de *integrity*, de "wandel van de nieuwe mens". Dit is het "begin" van het ware leven, het leven van de innerlijke of geestelijke mens die geheel als zoon van God leeft en niet als slaaf
- zien we dat onze "realiteit" niet een stevig omlijnd ego-zelf is dat we reeds gerealiseerd hebben en dat alleen nog maar geperfectioneerd hoeft te worden, maar eerder dat het een "niets", een "mogelijkheid" is waarin de gave van creatieve vrijheid zichzelf kan realiseren door haar antwoord op de vrije gave van liefde en genade. Dit antwoord betekent dat we onze eenzaamheid en ons "potentieel" gaan zien als een gift en een opdracht, als een *trust* om te gebruiken – als een "talent" in de zin van de gelijkenis. Ons bestaan is tegelijkertijd verschrikkelijk en kostbaar omdat het radicaal niet aan ons toebehoort maar aan God (331)

- van onthechting aan zijn eigen wil en zijn eigen ego (495)
- een staat van volledige onverschilligheid ten opzichte van zijn eigen subjectieve doelen, ten opzichte van zijn verlangen om geprezen en geaccepteerd te worden door anderen (498)
- een volledige vervanging van de wil van het individuele ego door de wil van God (501)
- Dit is de geestelijke vrijheid zonder welke er geen gelijkmoedigheid, geen *quies*, geen zuiverheid van hart bestaat.... die hen in staat stelde om als zonen van God te leven (503)
- Deze staat van zuiverheid en rust is niet wat men de "top van volmaaktheid" zou kunnen noemen... Het is eenvoudig de laatste fase van ontwikkeling dat men kan waarnemen ... deze integriteit is niet het einddoel. Het is eigenlijk alleen maar het *begin* van het echte geestelijk(*pneumatikos*) leven. "Voorbij aan de integriteit is geheimenis wat niet omschreven kan worden." Waar God is daar is Anthony" (608 e.v.)

Wat is het niet:

- een versimpeling zijn om te zeggen dat de Egyptische en de Syrische kluizenaars de woestijn ingingen "om eenzaamheid te vinden en een contemplatief leven te leiden" (73)
- (niet) zoektocht naar een vooral intellectueel kennen (77)
- *niet* enkel en alleen uit leven in eenzaamheid, ascese, gebed of andere geestelijke oefeningen. Deze dingen kunnen allemaal gedaan worden uit zelfzuchtigheid (106)
- Dus "bezitten" wij geen rust maar gaan we uit onszelf en komen binnen bij (into) hem die onze ware rust is (144)

Wat zijn wegen daar naartoe?

- begeleiders een 'voorzienige' rol gespeeld (27)
- deze mysterieuze zaden (van het geestelijke leven;50)werkelijk zouden groeien en bloeien (53)
- die niet alleen kwamen voor onderwijs en raadgeving maar die vooral *leven* en *groei* zochten (54)
- zijn eigen levensregel of Gods wil *voor hem* persoonlijk (70)
- "vlucht weg van de mensen en je zult leven" (92)
- De *fuge, tace, quiesce* van Arsenius werd een klassieke motto van het contemplatieve leven. De "vlucht" uit het klooster naar het leven in totale eenzaamheid in de woestijn als een kluizenaar. De "stilte" spreekt voor zich en de *quies*, zoals we hierboven hebben gezegd is het uiteindelijke doel van het leven in afzondering: de rust en de "zuiverheid van het hart". (97)
- het monastieke leven een zuivering was van alle hartstochtelijke verlangens in de eerste plaats, daarna van alle verwarrende gedachten en tenslotte van alle beelden en conceptualisering en dat op deze wijze uitmondt in het bereiken van *theologia*. (114)
- doet afstand van zijn eigen illusoire ego-zelf; hij "sterft" aan zijn wereldse bestaan en aan een bestaan dat zich baseert op dat wat voor ogen is (122)
- om zich volledig over te geven aan de transcendente werkelijkheid die... het beste uitgedrukt wordt met de eenvoudige bijbelse uitdrukking: "de wil van God" (124)
- de overgave van zichzelf en van zijn eigen wil; dit "sterven" van zijn wereldse identiteit (126)
- In feite wordt de overgave van onze eigen wil, de "dood" van ons zelfzuchtig ego om in de pure liefde en vrijheid van de geest te kunnen leven, niet door onze wil gerealiseerd (dit zou een contradictio in terminis zijn) maar door de Heilige Geest (131)
- elke geestelijke oefening, elke beslissing, elke verandering van de eigen levensstijl, moet beoordeeld worden in relatie tot het einddoel (299)
- basisnorm van het leven in leven in eenzaamheid? Ja, er is er één. Het naleven ervan is praktisch synoniem met *quies* omdat het de essentiële voorwaarde is voor de staat van gelijkmoedigheid. (314)
- 'Ga heen en zit in je cel en je cel zal je alles onderwijzen.' (320)
- in het leven in afzondering de ware innerlijke dimensies van zijn eigen zijn/bestaan het meest volledig ontdekken, een bestaan welk tegelijkertijd "echt" en "onecht" is..... De overtuiging van het eigen "zelf" als zijnde een statische, absolute en onveranderlijke realiteit ondergaat een diepgaande omvorming en verdampst in het brandend licht van een geheel nieuw en onverwacht bewustzijn.(328)
- als we het niet in vrijheid "van ons" maken en het dan aan Hem schenken in lofzegging. Dat is wat de christelijke traditie bedoeld met "gehoorzaamheid aan het woord van God". De monnik moet dat zelf ontdekken. (338)
- wordt ontdaan van zijn illusoir beeld van zichzelf en gedwongen wordt zich te gaan verhouden tot de nietsheid, de beperkingen, de ontrouw, de onvolmaaktheid of zoals we vandaag de dag zouden kunnen zeggen met de "afgrond" van zijn eigen leven (349)

- is deze aanbidding van het zelf de laatste en moeilijkste van de afgoderijen om op te sporen en vanaf te komen De monnik weet dit en is daarom vastbesloten de juiste maatregelen te nemen om dat beeld te vernietigen in plaats van het te versterken. Hij ziet af van zijn eigen wil, met het doel onderwezen en geleid te worden door een ander (412)
- De oude zei: "Ga, verbind jezelf aan een mens die God vreest, verootmoedig jezelf voor hem, geef je wil over aan hem en je zult troost van God ontvangen" (425)
- overdreven nadruk te leggen op willekeurige en onredelijke voorschriften, daarmee de intelligentie en het essentieel menswaardige karakter van het onderwerp systematisch beledigend (508)

• **de onderscheiding;** Hoe doe je GB? Waar focus je op in de begeleiding?

Eerst weer de meest toepasselijke uitspraken op een rijtje.

Waar kijkt ze naar en wat doet ze

- blokkades verwijderen en iemand helpen de verborgen werking van de Heilige Geest te ondergaan (20)
- regelt het leven en werk van de monniken op een wijze die volgens hem het beste is voor hun spirituele vooruitgang (169)
- het "niet de strijd aangaan" met hen; zelfs niet in gedachten (241)
- eenzaamheid heeft geen enkele zin als de kluizenaar daar in zijn eentje leeft met agressieve en vijandige fantasieën (243)
- probeert vast te stellen of de leerling een bepaalde staat van volmaaktheid heeft bereikt en of hij nu in staat is vanuit een geestelijke vrijheid verder te gaan, zonder de hulp van anderen (257)
- is het afzien van elk oordeel, elke kritiek op anderen en elke innerlijke argumentatie ... al deze dingen tot hun ware proporties te herleiden (245)
- dat ze soms hetzelfde probleem op verschillende wijzen oplossen of dat ze tegengestelde antwoorden gaven op identieke vragen (271)
- Op het ene moment wordt strenge ascese als essentieel gezien, op een ander moment als niet-essentieel. Alles hangt af van het specifieke geval. (293)
- elke geestelijke oefening, elke beslissing, elke verandering van de eigen levensstijl, moet beoordeeld worden in relatie tot het einddoel (299)
- aan de hand van de staat van vrede en rust, de helderheid van geest, liefde en zuiverheid van hart (303)
- waar de scheiding tussen het "Ik" (dat wat beschouwd wordt als gelijk hebbend en goed) en het "niet-Ik" (dat wat beschouwd wordt als bedreigend) ons gedrag en onze beslissingen bepaalt. (307)
- bevrijd is van deze obsessie met zichzelf (310)
- de ware innerlijke dimensies van zijn eigen zijn/bestaan het meest volledig ontdekken, een bestaan welk tegelijkertijd "echt" en "onecht" is (327)
- zien we dat onze "realiteit" niet een stevig omlijnd ego-zelf is dat we reeds gerealiseerd hebben en dat alleen nog maar geperfectioneerd hoeft te worden (3310)
- De monnik die met dit vuur en deze duisternis geconfronteerd wordt zal met geen mogelijkheid in de cel kunnen blijven tenzij hij als een man van geloof en gebed leeft (362)
- vluchtneigingen en argumenten: bekeringsijver (366) / ga daarom de zieken bezoeken (371) / ronddolende gedachten (381)
- zijn eigen zelfbeeld te versterken maar om ervan verlost te worden (411)
- Welnu; berouw is een teken van authentieke boetvaardigheid, dat wil zeggen van *metanoia* of *conversatio* Het is ten diepste een inzicht in de *waarheid*, een besef dat men de bodem van het eigen zijn heeft bereikt (of, als je daar de voorkeur aan geeft, van de eigen "nietigheid"), wat de bewustwording inhoudt van eigen radicale tekort/ontrouw; dat men "*hij die niet is*" is in aanwezigheid van "Hem die is". (429 e.v.)
- Het wezen van "troost" ligt precies in dit besef dat in de kern van de eigen nietigheid men de oneindige werkelijkheid ontmoet. Kort gezegd: nederigheid en troost gaan samen op (434)
- Iemand die simpelweg "zijn eigen leven leidt" door zijn eigen ideale projecten te realiseren die ontworpen zijn om zijn zelfbeeld nog meer en nog sterker ten toon te spreiden, kan onmogelijk de "troost van God" smaken (438)
- deze vertroosting zijn gekunstelde bouwwerken, dubbelzinnig en misselijkmakend voor iedereen met een gevoel voor echtheid (441)
- het werkelijke "werk van de cel" niet een zaak is van lichamelijke handelingen en rituelen maar van de innerlijke strijd met "gedachten" (dat wil ten diepste zeggen met de egocentrische verlangens en trots) (451)

- *diacrisis* te leren, het onderscheid der geesten, die deze roerselen vanaf het begin identificeert en trots, ijdelheid, illusoire of obsessieve drijfveren niet verwart met "de wil van God" en "ingevingen van de Geest" (455)

Wat zijn de valkuilen

- waardeloos omdat het onze illusoire en obsessieve bekommernis om ons eigen ego en zijn overwinning op het "niet-ik" aanwakkert (305)
- Omdat één van de valkuilen van het strikt gereguleerde ascetisch leven van de monniken deze geest van wettisisme en het vertrouwen in uiterlijke werken was, was de ware geestelijk Vader nodig om te verzekeren dat de kluizenaars niet de "vrijheid van de zonen Gods" vergaten (602)

Wat vraagt dit van de begeleider

- een gevoel voor echtheid (442)
- Hij moet de meest intieme gedachten van zijn leerling kennen en analyseren (445)

Wat vraagt dit van de begeleide

- de monniken vertrouwen, op hun beurt volledig op de Abba als Gods instrument en vinden vrede door zijn aanwijzingen te volgen (171)
- Dit "berouw" en het eschatologisch perspectief wat alle dingen in het licht van hun einde zette, was voldoende om iemands kijk op zichzelf en het leven volledig op zijn kop te zetten (238)
- vooronderstelt dat iemand gewillig is om de louterende stilte en eenzaamheid van de cel te doorstaan (349)
- als in de hel" leefde maar niet wanhoopte (357)
- de openheid waarmee de leerling zich blootgeeft aan de geestelijk Vader; niet alleen al zijn gedragingen maar ook al zijn gedachten (446)
- is het uiterst belangrijk dat de leerling in de gelegenheid is om alles wat er in zijn hart omgaat aan de geestelijk Vader bekend te maken (453)

• **de geestelijke begeleiding**; Wat is het?

Positief omschreven

- de *archetypische* gestalte van de "geestelijk Vader" (31)
- diepgaand en echt (36)
- directe en persoonlijke antwoorden op vragen van individuen. Het "woord" kreeg in elke zaak een geldigheid en waarde voor iedereen die zich in dezelfde of vergelijkbare omstandigheden bevond (66)
- authentieke antwoorden komen van God en zijn een expressie van Zijn wil, aan het licht gekomen in zijn woord en als iemand dit woord ontvangt en gehoorzaamt, bezit hij vrede, *quies* (180)
- "Wat moet ik doen?" "Spreek een woord tot mij" (dat wil zeggen: "een woord van redding", dat de wil van God verkondigt en daardoor de weg naar het doel van mijn bestaan laat zien). Het antwoord op een dergelijke vraag is een code voor het leven in de woestijn of, als je dat mooier vindt, een "Regel" uiteengezet in drie of vier woorden die beantwoorden aan de noden van de vragensteller. (203 e.v.)
- Deze passage is een paradigma voor de monastieke vorming (229)

Negatief geformuleerd

- Zijn invloed kan positief of negatief zijn (19)
- hun begeleiding vooral gaven op basis van een Regel en observanties die zonder twijfel een spirituele leer inprenten, maar eerder algemeen dan persoonlijk van aard waren (64)
- Is het daarom mogelijk te bedenken dat een mens een goddelijk leven leidt in overeenstemming met het Woord van God, terwijl hij zonder een gids leeft, aan zichzelf toegeeft en gehoorzaamend aan zijn eigen wil? Natuurlijk niet.... (478)